

TYLKO NA MIEJSCU

**PRACE I MATERIAŁY HISTORYCZNE
ARCHIWUM DIECEZJALNEGO W ŁODZI**

T O M I

Z E S Z Y T I

TYLKO NA MIEJSCU

X. DR HENRYK RYBUS

**WIDAWSKIE ARCHIWUM
K O Ś C I E L N E**

Ł Ó D Ź

1 9 3 9

**NAKŁADEM ARCHIWUM DIECEZJALNEGO
SKŁAD GŁÓWNY: KSIĘGARNIA S. SEIPELT SP. Z O. O. W ŁODZI**

Hg 82

**PRACE I MATERIAŁY HISTORYCZNE
ARCHIWUM DIECEZJALNEGO W ŁODZI**

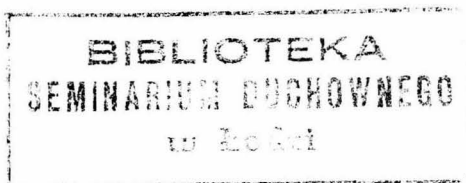
T O M I

Z E S Z Y T I

X. DR HENRYK RYBUS

**WIDAWSKIE ARCHIWUM
K O Ś C I E L N E**

645.

Ł Ó D Ź

1 9 3 9

**NAKŁADEM ARCHIWUM DIECEZJALNEGO
SKŁAD GŁÓWNY: KSIĘGARNIA S. SEIPELT SP. Z O. O. W ŁODZI**

TYLKO NA MIEJSCU

7398

**BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi **A****

~~645~~

WIDAWSKIE ARCHIWUM KOŚCIELNE

Nie mamy do tej pory specjalnej monografii poświęconej dziejom kościołów w Widawie. Odnośne wiadomości wyczerpują zasadniczo dwa krótkie artykuły, a mianowicie w *Słowniku Geograficznym i Liber beneficiorum* Jana Łaskiego¹.

¹ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich XIII, 286; Liber beneficiorum I, 469, przypisek wydawcy. Poza tym krótki opis Widawy znajdujemy w statystycznym opisie miast i osad Królestwa Polskiego: De Verdmont Jaques L., Krótka monografia miast, miasteczek i osad w Królestwie Polskim, Warszawa 1902, 298; Staszewski K., Ilustrowany przewodnik po Pabianicach, Łasku i powiecie łaskim (woj. łódzkie), Pabianice 1929. Do historii kościołów w Widawie, samego miasta, szkoły parafialnej, wybitniejszych Widawczyków znaleźć można nieco wiadomości w następujących pracach i wydawnictwach źródłowych: Pawiński A., Źródła dziejowe XIII, Wielkopolska II, 169 178 215; Kodeks Dypl. polski, wyd. Rzyszczeński i Muczkowski I, 311, II, 381; Ulanowski B., Dokumenty kujawskie 274 295; Acta rectoralia II, wyd. Estreicher S.; Barycz H., Conclusiones Universitatis Cracoviensis 364; Tenże, Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1935; Łukaszewicz J., Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim, Poznań 1851, III; Rubricella diecezji kalisko-kujawskiej z roku 1879 (i późniejsze); Korytkowski J. X., Arcybiskupi gnieźnieńscy... III; Muczkowski J., Statuta nec non liber promotionum...; Siarczyński F., Obraz wieku Zygmunta III, I; Kraushar A., Kartki historyczne i literackie, Kraków 1894, 88 nns. (Piotr Wężyk Widawski, satyryk XVI wieku. Mniej znana kartka z dziejów literatury). Trzeba nadmienić, że Rocznik Łódzkiego Oddziału P. T. H. za lata 1928 i 1929—1930, wydając bibliografię regionu łódzkiego, przy Widawie (r. 1929—1930, 233) podaje jedynie z Tygodnika literackiego, 1838, I, Potyczkę Zaremby z Branickim pod Widawą, nie wymieniając zaś Pamiętników A. Kitowicza (I, 240), chociaż przy innych miejscowościach znajdujemy tutaj nawet popularne artykuły z prasy codziennej, tygodniowej itp.

W dwóch ostatnio wydanych obszernych pracach o Bernardynach w Polsce nie ma żadnych zgoła wiadomości o dawnym klasztorze bernardynów w Widawie¹.

W znacznym stopniu zasób wiadomości do dziejów kościołów widawskich poszerzyć może archiwum kościelne w Widawie. Wprawdzie najbogatszy materiał archiwalny kryje w sobie, jak do wszystkich zresztą starych kościołów, należących ongiś do archidiecezji gnieźnieńskiej, Archiwum Konsystorskie w Gnieźnie, o czym mieliśmy możność przekonać się, przeglądając w związku z innym tematem tamtejsze akta konsystorskie, to jednakże i materiał zawarty w opisywanym archiwum nie jest do pogardzenia². Historyk, któryby zechciał opracować dzieje bądź co bądź głośnej niegdyś Widawy nie może pominąć tego archiwum, posiadającego poza materiałem nowoczesnym i pewną ilość starannych kopii dawniejszych dokumentów. Archiwum to wreszcie poszerza pole badania, dając wskazówki w swych odpisach, gdzie należy szukać innych jeszcze źródeł rękopisemnych.

Pod względem kościelno-administracyjnym należała pierwotnie Widawa do arcybiskupstwa gnieźnieńskiego, do archidiaconatu uniejowskiego, a dekanatu szadkowskiego; po przejściowej zaś przynależności do diecezji włocławskiej znalazła się Widawa wreszcie w nowej diecezji łódzkiej, stając się zarazem siedzibą diekana. Kiedy powstała parafia widawska, nie wiadomo; arcybiskup Łaski, przedstawiający uposażenie kościoła parafialnego w Widawie na początku XVI wieku, nie mówi o jego początkach³. I nasze archiwum staje wobec kwestii niepewnej, chociaż, nie opierając się na żadnym dokumencie, fundatorem pierwotnego kościoła czyni nieznanego z imienia dziedzica Widawy, pieczętującego się herbem Habdank. Pierwszym znanym z imienia plebanem miał być niejaki Mikołaj

¹ Bogdalski C. O., Bernardyni w Polsce, Kraków 1933 (2 t.); Kantak K. X., Bernardyni polscy, Lwów 1933 (także 2 t.).

² Obok akt sądowych konsystorza gnieźnieńskiego, zawierających sporo szczegółów zwłaszcza do kwestii patronatu kościoła parafialnego w Widawie, w archiwum tym znajduje się *Stan y fabryka kościoła parafialnego Widawskiego*, opis podany przy wizytacji w r. 1798; Arch. Kons. Gnieźn. E. 24 b.

³ Liber beneficiorum I, 469.

Trepka, dziedzic Pozdzenic, Krzesłowa i Kurowa, sprawujący urząd proboszcza widawskiego od r. 1440 przez 23 lata¹. Pewną jest rzeczą, że w 1464 r. dostaje Widawa murowany kościół na miejsce pierwotnego, prawdopodobnie drewnianego, z fundacji Wężyków Widawskich. Kościół ten pod wezwaniem św. Marcina i św. Małgorzaty został konsekrowany w 1476 r. przez sufragana gnieźnieńskiego, Andrzeja biskupa naturieńskiego². W r. 1638 osiedlają się w Widawie bernardyni w klasztorze wybudowanym też przez dziedziców Widawy³. Obecnie kościół poklasztorny zamieniono na parafialny, dokąd już i w r. 1802 po pożarze parafialnego przeniesiono nabożeństwa parafialne do r. 1846, tj. do czasu odbudowy kościoła parafialnego⁴. Zapewne ze względu na obszerność kościół klasztorny przejął funkcje parafialnego, stojącego teraz w zupełnym niemal opuszczeniu.

Historia archiwum kościelnego w Widawie łączy się ściśle z losami kościoła parafialnego i klasztornego. Niewątpliwie pożary, a zwłaszcza wspomniany pożar w r. 1802, w którym spłonął kościół parafialny, to powody zniszczenia wszystkich ksiąg stanu cywilnego i nieznanych archiwaliów parafialnych. Ocalała do dziś zachowana częśćka dzięki troskliwej opiece ówczesnego proboszcza. Pozostał kopiarz z roku 1633 i część akt nowszych, stanowiących podstawę później posegregowanych akt parafialnych. Z archiwum klasztornego przechowała się mała częśćka, dołączona do kopiarza akt parafialnych, a stanowiąca późniejszy znacznie opis klasztoru i zawierająca wiadomość o jego fundacji i erekcji. Te ocalałe resztki archiwum wraz z narastającymi nowymi aktami, zarówno kościoła parafialnego, jak i archiwum dziekańskiego, przechowywano ostatnio w kancelarii parafialnej we wspólnej szafie z aktami stanu cywilnego. Jedyne tablica z wypisanymi na niej nazwiskami zmarłych dobrodziejów klasztoru zawieszona była na dolnym korytarzu klasztornym.

BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

¹ Acta ecclesiae Vidaviensis, f. 1.

² Tamże, f. 2; Korytkowski J. X., Prałaci i Kanonicy I., cz. 2, 18.

³ Acta eccl. Vidav., f. 81.

⁴ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego... XIII, 286.

Ogólnie stan archiwaliów opisywanych nie przedstawiał się najgorzej za wyjątkiem najstarszych akt kościoła parafialnego oraz wspomnianej tablicy klasztornych aniwersarzy, które przede wszystkim nadwyreżył zab czasu. Obecnie kościelne archiwum widawskie zostało przejęte przez organizujące się Archiwum Diecezjalne w Łodzi. Stosownie do pierwotnego podziału rozpada się archiwum widawskie na dwie odrębne jednostki archiwalne: I. archiwum parafialne i klasztorne, II. archiwum dziekańskie.

W opisie całego archiwum szerzej zajmiemy się archiwum parafialnym i klasztornym, zwracając szczególną uwagę na treść najstarszych akt kościoła parafialnego. Jako dodatek umieszczamy wreszcie testament Walentego Widawskiego, rektora uniwersytetu jagiellońskiego, zmarłego w 1601 r., który na rzecz kościoła parafialnego w swym rodzinnym mieście poczynił niecodzienne zapisy, bogacąc go zwłaszcza w cenny księgozbiór. Testament ten zostaje wydany na podstawie rękopisu Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jako drugi dodatek dołącza się zachowaną część tekstu tablicy aniwersarzy klasztornych, narażony z czasem z powodu kruchości materiału, z jakiego sporządzona została owa tablica, na zupełne zniszczenie.

I. Archiwum parafialne i klasztorne

1. Pierwszą pozycję stanowi tutaj wspomniany kopiarz z pierwszej połowy XVII wieku. Są to luźne karty, stanowiące niegdyś oprawną księgę, czego ślady widoczne są na grzbiecie, w którym tkwią strzępy nici zszywających dawniej całą księgę i skrawki skóry. Kart tych jest 117, świeżo sfolioowanych. Pierwsze 87 kart stanowi pierwotną księgę, dalsze zaś karty dołączone zostały później, a składają się z trzech odrębnych także ze względu na czas i treść składek. Dawniejsza księga licząca obecnie 87 kart, pomimo późniejszej w stosunku do czasu ukończenia księgi uwagi (*f. 1*), że indeks dokumentów rozpoczyna się na *f. 85*, który w rzeczywistości rozpoczyna się na odwrociu teraźniejszego *f. 84*, posiadała więcej kart, o czym świadczą też luki w zachowanym tekście. W rozsypanej więc księdze zagubione zostały niektóre karty, a analiza treści wskazuje na brak przynajmniej po jednej kar-

cie pomiędzy ff. 2—3, 6—7, 17—18, 32—33, 60—61 i wreszcie po f. 87. Zginęło zatem najmniej sześć kart¹.

Cała księga była napisana zasadniczo pismem jednej i tej samej ręki, za wyjątkiem dość licznych późniejszych dopisków i uwag, pochodzących z różnych czasów. Księgę zakończono opisem kościoła parafialnego w roku 1633.

Proboszczem widawskim był w tym czasie Wojciech Kwiatkowski, dziekan kijowski, który w roku 1633 został wprowadzony na probostwo², choć komendę otrzymał od arcybiskupa Jana Wężyka jeszcze w r. 1631 po rezygnacji poprzedniego plebana, Marcina Strykowskiego³. Za czasów proboszcza Kwiatkowskiego powstała cała księga, a wyszła spod pióra samego plebana lub któregoś z ówczesnych wikariuszów albo wreszcie rektora szkoły parafialnej. Karty 88—117 są znacznie późniejsze i powstały w trzech, a nawet czterech różnych okresach, stosownie do odrębności trzech składek: ff. 88—93 (przed 1755), 94—111 (r. 1758), 112—117 (po r. 1709), przy czym do ostatniej składki, zdaje się później (po r. 1746), dołączono dwie karty (ff. 112—113), jak wskazuje obok różnicy pisma analiza treści.

Księga ta nosi tytuł: *Acta (parochialis) ecclesiae Vidaviensis in archidioecesi Gnesnensi, archidiaconatu Unieioviensi, decanatu Schadcoviensi, (pallatinatu et districtu Siradiensi)*⁴. Zawiera ona przeważnie odpisy dokumentów, odnoszących się do kościoła parafialnego w Widawie⁵, znajdujących się w formie dyplomów pergaminowych w ówczesnym archiwum parafialnym, odpisy z aktów grodzkich sieradzkich, ławniczych widawskich, inwentarze i opisy kościoła, wiadomości dotyczące patronów, nazwiska ofiarodawców i opisy ofiarowanych kościołowi przedmiotów. Nie brak też i wiadomości ogólnych, odnoszących się do życia politycznego i kościelnego w Polsce.

¹ U dołu f. 32, wypisano, zdaje się z początkiem XVIII wieku, uwagę *brakuje karty*. Na karcie tej była część katalogu książek rektora W. Widawskiego.

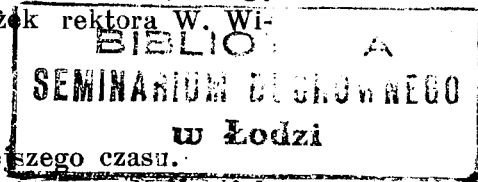
² *Acta eccl. Vid.*, f. 77.

³ *Tamże*, f. 69'.

⁴ Dopelnienia ujęte nawiasem pochodzą z późniejszego czasu.

⁵ *Inserta etiam sunt iura huic ecclesiae necessaria cum indice fol.*

85 ab hinc (f. 1).

Starano się nawet zespolić dzieje kościoła w Widawie z historią ogólną: chronologicznym pocztom papieży (ff. 7—11), książąt i królów polskich (ff. 12—12') oraz arcybiskupów gnieźnieńskich (ff. 13—16) poprzedzono *Ordo rectorum seu plebanorum ecclesiae Vidaviensis* (f. 17). Tutaj po znanym już Mikołaju Trepce podano nazwiska kilku plebanów od r. 1499 tj. *post successoribus collatorum dissentientibus sententiam arbitralem*, odkąd to prawo prezentowania przechodziło alternatą z dziećmi Widawy Widawskich na Węzyków Widawskich z Woli Węzykowej¹. Drugim z kolei proboszczem znanym naszym aktom był Jakób Rogoziński, kanonik kurzelowski, który urząd swój miał pełnić przez 39 lat², a więc do roku 1502, co znów jest sprzeczne z prowizją na probostwo Jana Handy w r. 1499³. Po Handzie objąć miał probostwo Sebastian Widawski w roku 1536⁴. Na nim rozpoczęty poczet proboszczów widawskich urywa się, ale mimo to na podstawie tych samych akt odtworzyć można dalszy ciąg niedokończonego pocztu aż do Wojciecha Kwiatkowskiego tj. po rok 1633. Osoby proboszczów, często ozdobione znacznymi dostojenstwami kościelnymi lub świeckimi, zainteresują niewątpliwie przyszłego historyka parafii widawskiej.

Lecz i do innych spraw znaleźć można w tych aktach sporo materiału ciekawego; w świetle zaczerpniętych stąd wiadomości przedstawić można uposażenie kościoła i jego rozwój, dzieje innych trzech, zależnych od parafialnego, kościołów, życie bractw kościelnych, a więc św. Anny i Bractwa Różańcowego. Wzmianki o darach, nieraz nader cennych naczyniach czy szatach liturgicznych, obok szczegółowych inwentarzy, sporządzanych z racji wizytacyj lub zmiany proboszcza, przyczynić

¹ Do genealogii rodziny Węzyków i podziału dóbr na poszczególne części (Okolski, *Orbis Polonus* III, 281, 282; Niesiecki K. — Bobrowicz J., *Herbarz Polski* IX, 262), w związku z prawem patronatu w stosunku do parafii w Widawie akta nasze dodają nieco wiadomości. Mianowicie znajdujemy tutaj oprócz podziału dóbr wyciąg z genealogii Widawskich i Węzyków w związku z alternatą prawa prezencji od r. 1499. *Acta eccl. Vid.* f. 17.

² Tamże, f. 1.

³ Tamże, f. 17.

⁴ Tamże.

**BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi**

Chrzcielnica miedziana w kościele poklasztornym
w Widawie na tle kapitułarza klasztorного.
Fundator Walenty Widawczyk, 1600 r.

się mogą w wielkiej mierze do odtworzenia wnętrza dawnej świątyni parafialnej w Widawie. Wreszcie dołączony wspólnie indeks dokumentów ze względu na zagubione niektóre karty księgi, podając dokładne ich rejestry, rozszerzy też zasób wiadomości, dotyczących się parafii widawskiej.

Od karty 87, jak wspomniano, następuje późniejsza część aktów, dołączona do pierwotnej księgi. Karty 88—93 zawierają kopię przywileju arcybiskupa gnieźnieńskiego Mikołaja Prażmowskiego z r. 1672, potwierdzającego założenie bractwa św. Barbary przy parafii w Widawie. Karty 94—111 stanowią transumpt z r. 1758 Franciszka Józefa Kraszkowskiego, oficjale gnieźnieńskiego, różnych przywilejów i nadań na rzecz bractwa św. Barbary i kościoła szpitalnego. Dopiski, poczynione pod tekstem transumptu przez proboszcza widawskiego i kanonika wieluńskiego, Tomasza Karasiewicza, obok opisu kościoła szpitalnego podają wiadomości o kilku jego prepozytach.

Wreszcie *ff. 112—117* — to wiadomości, dotyczące się klasztoru bernardynów w Widawie. Z późniejszego opisu klasztoru, po roku 1746, dowiadujemy się o istnieniu archiwum klasztornego. Jest też tutaj opis fundacji klasztoru widawskiego w r. 1638 oraz kopia erekcji przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Lipskiego, następnie kopia przywileju nuncjusza apostolskiego Mariusza Philonarda, nadającego w roku 1639 odpusty nowemu kościołowi klasztornemu. W końcu dodano wiadomości, odnoszące się do budowy kościoła klasztornego i wzmiankę o pożarze klasztoru w latach 1706, 1709.

2. Tablica aniwersarzy klasztornych. Zawiera nazwiska dobrodziejów klasztoru. Opis tej tablicy wraz z częścią zachowanego tekstu umieszczamy przy końcu.

3. Fascykuł akt z napisem na teczce „*Widawa 1821*”. Zawiera opisy kościoła i inwentarze z lat 1798, 1811, 1821, 1824 i 1850, do których dołączono plan zabudowań gospodarczych, odpis z aktów grodzkich w Sieradzu z roku 1716, zawierający zasądzenie czynszu rocznego dla kościoła parafialnego od dziedziców wsi Pilechy. W końcu znajduje się tu różna korespondencja i rozporządzenia urzędowe z lat 1840—1853.

4. Akta kościołów w Widawie. Zawierają: 1) opis kościoła parafialnego i inwentarz z r. 1798, 2) wizytę dziekańską

w r. 1824, 3) spis funduszów i dochodów rocznych plebana widawskiego z r. 1819, 4) taksację budynków parafialnych przez delegata wojewódzkiego z r. 1825, 5) wizytę dziekańską z r. 1835, 6) późniejsze opisy kościoła (do r. 1932) i 7) różną korespondencję.

5. Akta kościoła parafialnego w Widawie. Jest tutaj znów dalsza seria opisów kościoła, korespondencja za lata 1818—1838.

✓ 6. Akta kościoła parafialnego w Widawie za lata 1879—1880.

✓ 7. Księga intencyj mszalnych klasztoru w Widawie od roku 1851.

✓ 8 i 9. Dwie pliki różnych papierów, przeważnie z XIX wieku.

10. Różne papiery z końca XIX wieku.

✓ 11. Facykuł akt z tytułem na teczce: „*Akta urzędu municypalnego miasta Widawy w przedmiocie ustanowienia dozorów kościelnych*” 1824—1839.

II. Archiwum dziekańskie

Archiwum dziekańskie posiada 10 pozycji i obejmuje akta wszystkich kościołów, należących do dekanatu widawskiego, oraz akta kościoła w Pozdzienicach.

A więc mamy tutaj akta parafii: 1) Brzyków, 1797—1860; 2) Grabno, 1799—1880; 3) Pozdzenice, 1797—1864; 4) Restarzew, 1798—1870; 5) Rusiec, 1822—1925; 6) Szczerców, 1833—1880; 7) Strońsko, 1790(?)—1924; 8) Sędziejowice, 1779—1883; 9) Wola Wiązowa, 1821—1871; 10) Wygiełzów, 1817—1927. Do niektórych akt dołączone zostały akta, mimo zamknięcia w granicach wymienionych lat, nieraz po rok 1934.

Testament Walentego Widawskiego

Niemal od założenia Uniwersytetu Jagiellońskiego datuje się związek Widawy z tym największym źródłem wiedzy w Polsce, przez co z czasem nabiera Widawa charakteru ośrodka kulturalnego, promieniującego na województwo sieradzkie. Obok zdolnych Wężyków Widawskich, głośnych z literackich zamiłowań i wiedzy¹ oraz ozdobionych świeckimi czy kościelnymi dostojenstwami, obok Piotra, utalentowanego pisarza, Jana, arcybiskupa i prymasa, Wężyków, pochodzących ze swych dziedzicznych dóbr koło Widawy, okazuje to miasto niecodzienny pęd do wiedzy i wyższej kultury przez ambitnych synów mieszczan, reprezentujących swe rodzinne miasto na wszechnicy krakowskiej. Już od czasów Jagiełły widzimy w Krakowie studiujących widawczyków². Z korzyścią dla zobrazowania kulturalnych dziejów Widawy przedstawi może kto w przyszłości podobne osobistości, które niewątpliwie swoją indywidualnością na dzieje te dodatnio wpłynęły.

Na podstawie akt kościoła widawskiego powiedzieć można, że jedną z najwybitniejszych osobistości, szukających szerszych horyzontów dla swego umysłu, był Walenty Widawski, *recte* Widawczyk. Jako profesor, a następnie i rektor uniwersytetu krakowskiego osiągnął on wysoki szczebel w hierarchii ówczesnego świata naukowego, a zarazem jako prebendariusz uniwersytecki piastował dość zaszczytne godności kościelne.

¹ Por. Bandtkie J. S., Historia drukarni w Królestwie Polskim... Kraków 1826, III, 246.

² Od roku 1427 licznie w porównaniu z innymi miastami reprezentowana jest Widawa w uniwersytecie krakowskim. Por. M u c z k o w s k i J., Statuta nec non liber promotionum... 19 26 124 215 225 232 234 246 255 309 345

Często wogóle mieszczanie wysyłali zdolniejszych synów na studia do Krakowa po to, by mogli w przyszłości zająć stanowisko bakałarzy, czy rektorów szkół parafialnych¹, będących w znacznej części od drugiej połowy XVI wieku licznie po kraju rozsianymi koloniami uniwersytetu². Z podobnym też może zamiarem wyjeżdżał z Widawy Walenty, urodzony w roku 1537. Widzimy go bowiem jako scholara, a następnie i po uzyskaniu pierwszego stopnia naukowego sztuk wyzwolonych na stanowisku bakałarza w Przemyśle, gdzie pozostawał przez kilka lat³. Utrzymywał wówczas korespondencję z Orzechowskim, gdyż sporządzał dla niego wraz ze swymi uczniami w roku 1565 odpisy nieznanej dzisiaj broszury o konieczności małżeństwa księży. Po nauczycielskiej pracy w Przemyśle powraca Widawita na uniwersytet i w roku 1569 zyskuje stopień magistra, wstępując po tym w szranki duchowieństwa. W r. 1579 zostaje kaznodzieją przy kolegiacie Wszystkich Świętych w Krakowie. Dalej jeszcze pogłębia studia teologiczne pod kierunkiem wybitnego na ów czas Marcina z Pilzna, zwanego Glicjuszem. Wreszcie w pięćdziesiątym roku życia promowany został doktorem teologii. Pozostaje na stałe w akademii, wykładając tutaj teologię i piastując przez ostatnie dwa lata swego życia godność rektora⁴. Jako *collega Collegii Maioris* był związany z prebendami uniwersyteckimi; łączył w swym ręku prepozyturę kolegiaty Wszystkich Świętych i dziekanie świętofloriańską.

W literackiej spuściźnie pozostała po nim gramatyka łacińska, dzieło o odpustach⁵ i niewydane drukiem kazania *de tempore et de sanctis*. Był też Widawita swego czasu ceniony na uniwersytecie, jako pierwszy po Glicjuszu teolog-polemista. O jego zaś sławie kaznodziejskiej, utrwalonej na stanowi-

¹ Por. Kot S., Historia wychowania, 218.

² Tamże, 217 ns; Łukaszewicz J., Historia szkół w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim ..., Poznań 1851, III, 369—516.

³ Co do biograficznych danych Walentego Widawskiego por. Barycz H., Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego, 575 ns.; Acta rectoraria II, 265 283 327 337.

⁴ Karbowski A., O rektorach Uniwersytetu Kazimierzowskiego i Jagiellońskiego.

⁵ Estreicher, Bibliografia polska XXXII, 433.

BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

Chrzest Pana Jezusa na chrzcielnicy Widawczyka.

sku kaznodziei Wszystkich Świętych, świadczą okolicznościowe przemówienia, a zwłaszcza pogrzebowa mowa po śmierci jego mistrza, Marcina z Pilzna. Z tym nauczycielem swoim pracował razem Widawita i w bibliotece uniwersyteckiej; powodowany jedynie osobistymi zainteresowaniami i przywiązaniem do książki zajmował on tutaj pod kuratorstwem Glicjusza stanowisko kustosa¹. O tym miłośnictwie książek dobre świadectwo wystawia mu poza tym posiadanie dość zasobnego księgozbioru, pozostałego po jego śmierci.

A śmierć zaskoczyła go niespodzianie; 12 listopada 1601 r. umarł na grasującą w Krakowie zarazę, której ofiarą obok niego padło jeszcze kilku magistrów². Przed śmiercią jednak, dnia 7 marca 1593 r., sporządził testament. Znaleźli ów testament kolegiaci większego kolegium w mieszkaniu Widawczyka po jego śmierci. Tekst jego został przepisany do akt rektorskich uniwersytetu krakowskiego. Akta zaś kościoła widawskiego zawierają odpis testamentu tylko w części dotyczącej kościoła widawskiego, miasta Widawy i rodziny Walentego Widawczyka. Obok jednakże darów wymienionych dla kościoła w Widawie *Acta ecclesiae Vidaviensis* mówią o większej hojności na ten cel zmarłego rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przed śmiercią jeszcze ufundował on bowiem chrzcielnicę, ambonę i zegar wieżowy (*horologium cum cymbalo seu campana magna*)³. Testamentem przekazał Widawczyk dla kościoła parafialnego 100 złotych na trzy nowe ołtarze, dziesięć kobierców i wszystkie książki.

Przekazując kościołowi widawskiemu bibliotekę postąpił wbrew ogólnemu zwyczajowi, gdyż niemal zawsze księgozbiory zmarłych magistrów przejmowała biblioteka uniwersytecka. Decyzję swoją usprawiedliwił tym, że biblioteka kolegium jest

¹ Koneczyńska W., Zarys historii Biblioteki Jagiellońskiej, 50 ns.

² Karbowski A. (wyd.), Ułamek pamiętnika profesora Uniwersytetu Krakowskiego z początku XVII wieku. Kw. Hist. XIV, 226.

³ Acta eccl. Vid., f. 32. Miedziana chrzcielnica, ufundowana przez Widawczyka w 1600 r. jako rektora akademii przetrwała dotychczas i znajduje się obecnie w kościele poklasztornym w Widawie. Wykonał ją zapewne stosownie do wskazań fundatora i pod jego okiem mieszczanin krakowski, Michał Otman.

BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

dość zasobna i że księgozbiór jego nie posiada żadnych oryginalnych książek w stosunku do posiadanych przez uniwersytet. Testament poza tym nie mówi wcale o liczbie książek, składających się na bibliotekę Widawskiego. Natomiast akta kościoła widawskiego wymieniają 350 pozycji. I tutaj zaraz, niejako z okazji wspomnienia owej darowizny dla kościoła, sporządzono szczegółowy spis książek, istniejących w bibliotece parafialnej w r. 1633. Były to szacowne, stare druki, przeważnie z XVI wieku polskie i zagraniczne o treści różnej, świadcząc o szerokich zainteresowaniach pierwszego właściciela księgozbioru. Wszystkie te książki niechybnie pochodziły z księgozbioru Widawczyka. Ale nie wszystkie do tej pory zachowały się, katalog bowiem wylicza już tylko 232 książki¹. Przeszło sto książek zaginęło. Do naszych zaś czasów z zapoczątkowanej przez Widawczyka biblioteki nie pozostało ani śladu. Lecz wspomniany katalog nie jest zupełny i w stosunku do podsumowanych w nim pozycji; z powodu zaginięcia jednej karty katalogu nieznamy tytułów kilkudziesięciu książek².

To przekazanie książek przez Widawczyka kościołowi parafialnemu w Widawie nasuwa pewne przypuszczenia co do możliwych intencji donatora. Trudno przypuścić, aby poważny rektor uniwersytetu czynił to tylko z żądzy próżnej i wątpliwej zresztą sławy u potomnych, w osobach plebanów widawskich. Nie o nich w pierwszym rzędzie myślał przy tej hojnej darowiznie, lecz prawdopodobnie miał nadzieję, że książki te nie zostaną rozproszone, a stanowić będą zaczątek biblioteki dla użytku głodnych wiedzy młodzieńców jego rodzinnego miasta i okolicy. Może księgozbiór Widawczyka miał się stać zgodnie z jego intencjami naukowym warsztatem „akademii widawskiej”.

Już za jego życia musiała powstać kolonia akademicka przy szkole parafialnej w Widawie, do której rozwoju sam miał możliwość przyczynić się. Bez specjalnych badań, zwłaszcza w archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego nie wiele można powiedzieć o szkole widawskiej. Szczupłe wiadomości, jakie posiadamy, są nawet poniekąd sprzeczne ze sobą; jedne bo-

¹ Acta eccl. Vid., f. 37.

² Tamże, f. 32’.

wiem wskazują na to, że szkoła widawska była wyższego stopnia kolonią akademicką, jakby pewnego rodzaju wyższą uczelnią, noszącą nawet miano akademii, inne znów nasuwają przypuszczenie, że była tutaj po prostu elementarna szkoła parafialna.

Łukaszewicz J. w swym dziele o szkołach w Polsce i na Litwie, mówiąc o kolonii akademickiej w Widawie¹, zalicza ją wprawdzie do kolonii krakowskich niższego rzędu, lecz zarazem na podstawie wzmianki o uczęszczaniu do tej szkoły w młodości Macieja Pstrokońskiego, biskupa kujawskiego², wysuwa przypuszczenie, że szkoła ta jeszcze przed uposażeniem jej przez Macieja Węzyka Widawskiego musiała stać wyżej od elementarnych, skoro szlachta wysyłała do niej swoje dzieci. Akta kościoła widawskiego nader skąpe zawierają wiadomości o szkole. Przy opisie kościoła parafialnego z roku 1633 jest mowa tylko o domu, zamieszkałym przez rektora szkoły. Był nim wówczas niejaki Stanisław Krupius, który miał do pomocy kantora, Andrzeja. Obaj otrzymywali rocznej pensji 20 florenów³. Poza tym nie ma tutaj żadnej wzmianki o samej szkole. Jedynie o trzy karty wstecz⁴ w wydatkach proboszcza Kwiatkowskiego wśród innych pozycyji czytamy: „*Na naprawę domków kapłańskich i szkoły exposui fl. 13*”. Zarówno osoba rektora szkoły, jak i roczne jego salaryum, będące zresztą prawdopodobnie tylko częścią jego uposażenia, nie dają jeszcze żadnych podstaw do przypuszczeń o charakterze szkoły widawskiej i jej poziomie. W sto lat zaś później stanowisko rektora szkoły zajmował doktor filozofii, Michał Płaczkowski⁵, chociaż nie był to już czas rozkwitu kolonii akademickich.

rozkwitu kolonii
BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

¹ Historia szkół..., dz. cyt. LLI, 514 ns.

² Rzepnicki F., Vitae praesulum Poloniae II, 65; Korytkowski J. X., Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej III, 308.

³ Acta eccl. Vid., f. 87.

⁴ Tamże, f. 84.

⁵ Tamże, f. 111. Jest to notatka znacznie późniejsza na marginesie dokumentu z r. 1717, a odnosząca się zapewne do lat po 1730 roku. Ów Płaczkowski, to znany w akademii krakowskiej pod nazwiskiem Płaszковского, otrzymujący bakalaureat filozofii w r. 1722. Por. Muczkowski J., Statuta nec non liber promotionum..., 334.

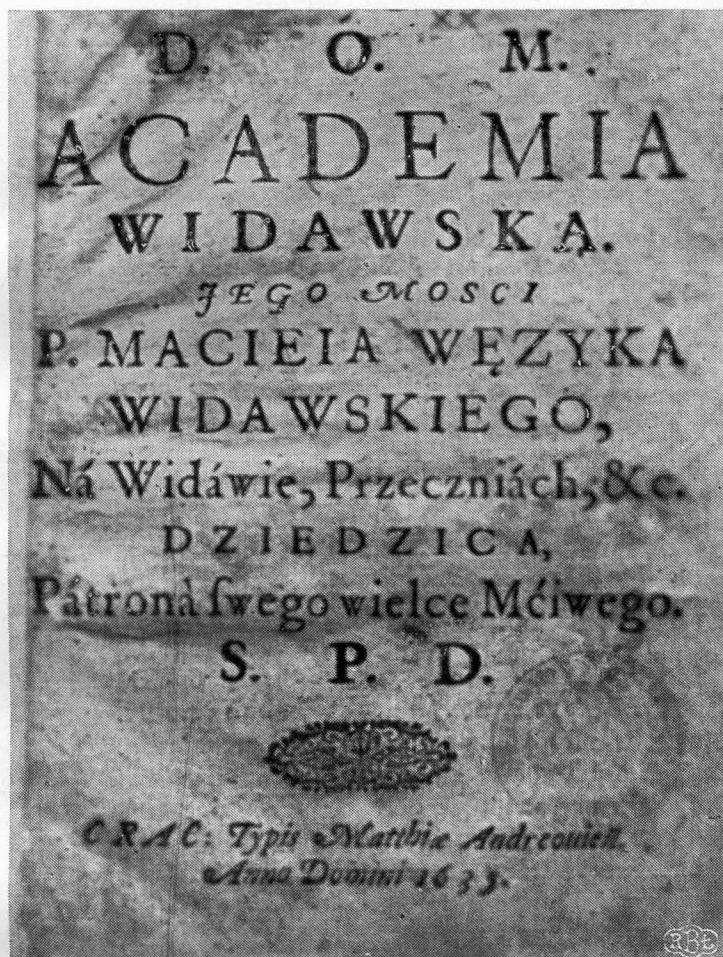
Sławę szkoły widawskiej głosi wydana w Krakowie w 1635 roku broszura p.t. *Academia Widawska*, będąca w znacznej części produktem umysłowego wysiłku wychowanków tej szkoły, a dedykowana dobroczyńcy i patronowi szkoły, Maciejowi Wężykowi Widawskiemu. Estreicher¹ przy opisie tego druku błędnie określa go, jako zbiór wierszy, pisanych przez uczniów akademii w Piotrkowie na cześć jej fundatora, Macieja Wężyka. Kolonia bowiem akademicka w mieście trybunalskim istniała już prawdopodobnie z początkiem XVI wieku². Broszurka ta bezwątpienia odnosi się do szkoły w Widawie, jak na to wyraźnie wskazuje jej treść. Estreicher przy opisie bibliograficznym tej broszurki oparł się na wzmiankach u Jochera, gdyż do egzemplarza nie dotarł. Jedyne znany egzemplarz znajduje się obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie pod sygnaturą 232. Jest to druk liczący 12 kart nieliczbowanych, na których wierszem i prozą w języku łacińskim i polskim uczniowie szkoły widawskiej i niepodpisani franciszkanie piotrkowscy wypisali pochwały na cześć Macieja Wężyka Widawskiego. Inicjatorem tego zbioru panegiryków był prawdopodobnie ówczesny proboszcz widawski, Albert Kwiatkowski, który po krótkim na poły polskim i łacińskim wierszyku o herbie Wężyków napisał pierwszy i najdłuższy panegiryk p.t. *Pyramis Przechacnych Wężyków*, wystawiający zasługi Wężyków w ogóle, a Macieja w szczególności.

Poza Kwiatkowskim autorami wierszy, składających się na pochwalny wieniec dla Macieja Wężyka Widawskiego, byli, jak już wspomniano, uczniowie szkoły widawskiej i pokornie kryjący swoje imiona franciszkanie z Piotrkowa, składający w tej broszurze hołd fundatorowi ich konwentu. I tak następny po panegiryku Kwiatkowskiego łaciński czterowiersz, wyrażający życzenia długiego i zaszczytnego życia (k. 3) wyszedł spod pióra Zygmunta Gostyńskiego, syna sędziego ziemskiego wieluńskiego³ i studenta akademii widawskiej; następny wiersz

¹ Bibliografia polska XXXII, 406.

² Por. Łukasiewicz J., dz. cyt. III, 482.

³ Stanisław Gostyński h. Grzymała, sędzia ziemski wieluński 1630-1652, syn jego Zygmunt, nasz przygodny poeta, późniejszy łowczy wieluński. Por. Rodzina, Herbarz szlachty polskiej IV, 317.

BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

Akademia Widawska. Kraków 1635. 12°.
Karta tytułowa.

polski (k. 3'), mówiący znów o zaszczytnych godnościach Wężyków w służbie ojczyzny i Kościoła, podpisał *Matthias Zeromski Granicialis camerarii Sieradiensis f. eiusdem Academiae studiosus*; na tej samej stronicy u dołu prozą ujęta pochwała herbu Wąż, rozpoczęta biblijną sentencją: „Estote prudentes ut serpentes” autorstwa jakiegoś franciszkanina piotrkowskiego; karta 4-ta zawiera polski wiersz pod łacińskim tytułem *Etimologia locorum foundationis* napisany przez Krzysztofa Widawskiego Wężyka; dalej idą (k. 4' i 5) *Epeneticon ad honorem... d. Matthiae Wężyk Widawski* Mikołaja Pukaczowskiego, studenta widawskiego, *Apeuticon primum in erectionis Collegii Vidaviani auspiciata inauguratione* Bolesława Radoszowskiego, syna kasztelanica wieluńskiego (k. 5—6); *Epeuticon secundum* Jana Gostyńskiego, syna sędziego ziemskiego wieluńskiego¹; anonimowa oda łacińska na cześć rodu Wężyków (k. 6); *Hoida Carmen Scazon* Stefana Dunina (k. 6'); łaciński wiersz Wawrzyńca Pstrokońskiego (k. 7'—8) *De nomine et cognomine* Macieja Wężyka; wreszcie szereg niepodpisanych wierszy o fundacji klasztoru franciszkanów w Piotrkowie i akademii w Widawie oraz o studiach w tejże akademii.

Według powyższych wierszy Maciej Wężyk Widawski, zapewne brat poprzedniego proboszcza widawskiego, Sebastiana, miał być fundatorem akademii widawskiej². Odpowiednie jego zasługi względem tej fundacji oraz klasztoru franciszkanów w Piotrkowie wyraźnie podkreślają strofy niektórych panegyryków.

BIBLIOTEKA

PIOTRKÓW

¹ Zapewne brat poprzedniego, Zygmunta. Por. tamże IV, 317.

² Por. Niesiecki K.-Bobrowicz J., Herbarz Polski IX, 262. Tutaj błędnie Maciej uważany jest za autora „Akademii Widawskiej”; nie w Widawie też, ale w Piotrkowie ufundował on klasztor franciszkanów. Tę ostatnią błędną wiadomość powtarza też Stupnicki H., Herbarz Polski I, 175. Umarł Maciej Wężyk w r. 1636, jak wskazuje nagrobek jego w farze piotrkowskiej. Zob. Starowolski S., Monumenta Sarmatarum, 598. Odnośnie jego zasług dla Piotrkowa i Widawy wypisano mu na epitafie: *Cui eleemosyna sex milium florenorum causa templi s. Mariae Angelorum extruendi, tum fundatio collegii academici Vidaviani iucundam et immortalem memoriam comparavit.*

Tak np. w wierszu Kwiatkowskiego (k. 2') czytamy:

Kto nie widzi zakonu świętego Franciszka,
Który iest fundowany od tego Braciszka.
W zacnym mieście Piotrkowie hoyną ręką iego,
Świadczą mury kościoła znacznie wyniosłego.

A dalej w tymże samym wierszu (k. 3) o szkole widawskiej:

A nie tylko on Kościół y Klasztor fundował,
Ale do Widawy Magistry wszrobował.
Sławney Akademiei, którą cni Królowie
W Krakowie fundowali, patrz iako Synowie
Koronni, torem idąc za Pany swoiemi,
Też fundują, a wtym ma przodek przed inszemi
Zacny MACIEY WIDAWSKI, Węzyk znamienity.

W ogólniejszy sposób o tych zasługach Macieja powiedział nieco niżej (k. 3') inny chwalca, Żeromski:

Sławni są Węzykowie, przeydzie przecie wszytki
MACIEY WĘŻYK, bo swoje prywatne pożytki
Porzuciwszy, publiczne dobro ma na pieczy:
Chwałę Bożą, Studia...

A w wierszu pt. *In erectionis Collegi Vidawiani auspiciata inauguratione* (k. 5') życzy głośnej sławy i rozwoju szkole widawskiej Jan Gostyński słowami, ujętymi w dźwięczną, klasyczną strofę, łacińskiego wiersza:

Crescat insignis velut arbor hortis
Fama WIDAVVI, mare dum tenebit
Monstra, dum Phoebus radios Polares
Mittat in orbem.

O poziomie szkoły dają pewne pojęcie wiersze, mówiące o przedmiotach tam wykładanych. Jak gdzieindziej w szkołach katedralnych lub klasztornych, tak i tutaj, według tradycyjnego średniowiecznego podziału Kassiodora, podstawą wykształcenia było *trivium* i *quadrivium*, a więc zakres trzech sztuk (gramatyka, dialektyka, retoryka) oraz czterech nauk (arytmetyka, muzyka, geometria, astronomia). Wierszyk (k. 9) p.t. *Septem artes liberales* wylicza te wszystkie przedmioty z krótką ich definicją, kończąc wyjaśnieniem, że:

Tego w Widawie uczyć każe cny WIDAWSKI,
Za co godzien u Boga y u ludzi łaski.

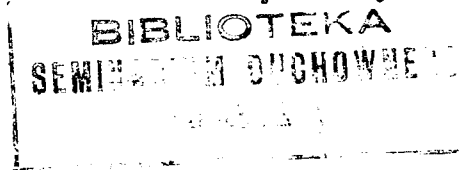
Ale jednak nie zakres siedmiu sztuk wyzwolonych nadawał splendoru widawskiej kolonii akademickiej. Odpowiednio zatytułowane łacińskie wierszyki (k. 10—10') *Theologia doctur Widawiae* i *Epitome Philosophiae legitur Widawiae* zdają się usprawiedliwiać szumne miano akademii.

Na tym wyczerpują się wiadomości, bezpośrednio dotyczące szkoły widawskiej, a wyłowione ze zbioru wierszy na cześć jej fundatora. Na ich podstawie możemy wyrobić sobie pewne pojęcie o szkole widawskiej w pierwszej połowie XVII wieku. Byłaby to zatem kolonia akademii krakowskiej wyższego typu, bo dająca uczniom po skończeniu *trivium* i *quadrivium* pewien zakres wiadomości z teologii i filozofii. Oprócz tych wzmianek o poziomie szkoły zarówno forma wierszy niektórych uczniów tej szkoły, jak i znajomość łaciny klasycznej, a nawet i greckiego oraz terminów teologicznych np. traktatu de Trinitate są wyrazem ich niepośledniej wiedzy, nabytej w sławionej przez nich szkole. A wreszcie ci przygodni poeci — to synowie szlachty z dalszej i bliższej okolicy, oddani na naukę do Widawy, co też stwierdzałoby wyższy poziom tej szkoły.

Maciej Wężyk Widawski poczytywany jest tutaj za fundatora kolonii widawskiej, jako ten, który idąc śladem królewskich założycieli akademii krakowskiej, z Krakowa do Widawy „magistry wszrobował”. Nie znamy daty tej fundacji, lecz musiała ona mieć miejsce na wiele lat przed wydaniem opisanej broszury z 1635 roku. Przed zasługami Macieja Wężyka istniała już od dawna kolonia akademicka w Widawie, skoro poziom szkoły widawskiej był już dość wysoki w połowie XVI wieku, kiedy tutaj szlachta znaczniejsza wysyłała swych synów na naukę¹. Biograf biskupa kujawskiego, Macieja Pstrokońskiego, wyraźnie zaznacza, że pobierał on pierwsze nauki w Widawie, co mogło mieć miejsce w latach około 1565—1570². Maciej zaś Widawski przyczynić się musiał do odrodzenia szkoły, a na-

¹ Łukaszewicz J., dz. cyt. III, 514.

² Rzepnicki F., Vitae praesulum II, 66; Korytkowski J. X., Prałaci i kanonicy III, 308. Dwóch Pstrokońskich, autorów wierszy w Akademii Widawskiej, są dowodem tradycji wysyłania członków tej rodziny na studia do Widawy.

zwany jest fundatorem prawdopodobnie z racji nowych nadań na wyposażenie magistrów¹.

Zabiegi Wężyka o podniesienie poziomu szkoły widawskiej, podjęte w końcu XVI wieku, spotkały się niezawodnie ze skuteczną pomocą Walentego Widawczyka, związanego zarówno sentymentem ze swoim miastem rodzinnym, jak i z racji swego stanowiska profesora uniwersytetu krakowskiego, mającego możliwość skierowania do Widawy zdolniejszych magistrów i scholarów. Z myślą zatem o tej szkole, posiadającej zapewnione warunki rozwoju i zabezpieczenie bytu materialnego ze strony patrona, Macieja Wężyka, przeznaczał testamentem kościołowi parafialnemu w Widawie swój własny, dość zasobny na owe czasy, księgozbiór. I jak widzimy na podstawie omówionej broszury z 1635 r. rzeczywiście szkoła widawska, zwana tutaj akademią, przez rozkwit swój spełniła żywione przez hojnego donatora nadzieje, zyskując rozgłośną sławę i oczekiwany szczebel wielkości.

Ale nie długo zdaje się cieszyła się szkoła widawska takim uznaniem. Po dość wykształconym pokoleniu, składającym ze swych zdolności wiązkę panegirycznych pochwał patronowi i mecenasowi tej szkoły, Maciejowi Widawskiemu, poczęła obniżać swój poziom, stając się w krótkim czasie kolonią akademicką niższego rzędu. Jednak jako kolonia uniwersytecka przetrwała aż po czasy Komisji Edukacyjnej, będąc jeszcze w końcu XVIII wieku szkołą, przewyższającą poziom elementarnego nauczania. *Catalogus studiosorum* z lat 1780—1783 wylicza 54 nazwisk uczniów, synów szlachty, mieszczan i okolicznych wieśniaków na czterech stopniach, a więc: 1. *elementaristae* (15 uczniów), 2. *donatistae* (17), 3. *grammatistae* (20) 4. *rhetores* (2)².

¹ Por. Siarczyński F., *Obraz wieku panowania Zygmunta III*, II, 304; Kraushar A., *Kartki historyczne i literackie*, 97.

² Wierzbowski T., *Raporty szkół niższych i o szkołach parafialnych 1776—1793*, Warszawa 1908, Komisja Edukacji Narodowej 1773—1773—1794, zeszyt 23, 33 ns.: *Catalogus studiosorum in Schola Vidaviensi existentium, ab anno 1780 et die 11 aprilis ad annum 1783 et diem 24 iulii sub regimine Friderici Szulc, 1-mae laureae candidati, eiusdem coloniae professoris*.

Testament Walentego Widawczyka podajemy na podstawie kopii, znajdującej się w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (*Rps* 18, p. 247—250). Bezpośrednio pod testamentem załączamy katalog książek, pozostałych do roku 1633 z darowizny Widawczyka dla kościoła widawskiego (*Acta eccl. Vidav. ff.* 32'—37). Tutaj wskazówki do identyfikacji tytułów nie są zupełne ze względu na brak wyczerpującej literatury bibliograficznej.

Testamentum Valentini Vidavii.

In septimo rectoratu reverendi et magnifici domini Joannis Curelovii¹, sacrae theologiae professoris, ecclesiarum collegiarum archidiaconi et cathedralis Cracoviensis canonici, procancellarii Universitatis Cracoviensis, ad eum post obitum rñdi olim Valentini Vidavii etc etc tanquam seniore patrem, iuxta leges et consuetudines antiquas devoluto, haec sequuntur acta.

Post^a mortem rñdi olim d. Valentini Vidavii^b, s. theologiae doctoris et rectoris Universitatis etc, quae fuit 12 novembris, post unam atque alteram septimam quaesitum est testamentum per rñdos et venerabiles viros, tunc in Collegio Maiori manentes, videlicet m. Valentinum^c Lazovium^{2c}, canonicum s. Floriani, m. Zaborovium^{3d}, decanum, m. Franciscum^e Bogucki^{4e}, canonicum s. Annae, adiuncto famulo domus dispensatore, in praesentia rñdi senioris, patris Joannis Muscenii Curelovii etc etc, qui evolventes chartas in mensa partis superioris, invenerunt manu

^a nad tym wyrazem 1. ^b imię i nazwisko podkreślone ^c podkreślone ^d podkreślone ^e podkreślone

¹ Jan z Kurzelowa, zwany Musceniuszem, najpierw matematyk-astrolog, potem teolog, kilkakrotny rektor uniwersytetu, (Por. Barycz H., *Hist. Uniw. Jag.*, 394 ns; tenże, *Conclusiones...*, 287—450 passim; Muczkowski J., *Statuta nec non liber promotionum*, 201 204). Zmarł 21 lipca 1602 r. (Starowolski S., *Monumenta Sarmatarum*, 173 ns.).

² Walenty Lazovius, przełożony Bursy Jeruzalem, notariusz uniwersytetu, kolegiat Kolegium Mniejszego. (Por. Barycz H., *Conclusiones*, 442 452). Magistrem został w 1585 r., rektorem był w r. 1596. (Muczkowski J., *Statuta...*, 230 247). Umarł 1602 r. (Starowolski S., *Monumenta Sarmatarum* 190 ns.).

³ Jan Zaborowski otrzymał bakalaureat w 1581 r. (Muczkowski J., *Statuta...*, 225. Por. Barycz H., *H. U. J.*, 506; *Conclusiones*, 447).

⁴ Franciszek Bogucki, rektor uniwersytetu w latach 1596 i 1601. (Muczkowski J., *Statuta...*, 248 256 257).

propria scriptum testamentum sigilloque obsignatum, visumque est omnibus potissimum executoribus in acta officii rectoratus inscribi debere, quod quidem sequitur de verbo ad verbum per notarium actorum, m. Joannem Nervicium, collegam minorem ingrossatum.

+

In nomine Domini. Amen.

Anno Domini 1598, die vero martii septima, ego m. Valentinus Vidaviensis, philosophiae ac sacrae theologiae doctor et professor, collegiatarum ecclesiarum Omnium Sanctorum praepositus et s. Floriani decanus etc, memor et non ignarus existens, quia breves dies hominis sunt et numerus mensium eius apud Deum est, qui constituit terminos, quos praeterire nemo potest (Psal. 103 et Job. 14), memor item existens verbi et praecepti Domini nostri Jesu Christi, in quo est salus, vita et resurrectio nostra, per quem salvati et liberati sumus, Lucae 12 cap. diecentis: „Et vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet” et illius dicti Ecclesiastici 33 cap.: „In die consummationis dierum vitae tuae et in tempore exitus tui distribue haereditatem tuam”; his itaque et similibus auctoritatibus, praeceptis et exemplis sacrae Scripturae ego permotus et adductus, sanus in mente et corpore, hoc testamentum meum, in hunc, qui sequitur modum feci, manu mea scripsi, subscripsi et proprio sigillo obsignavi.

Ac primum omnium, licet indignum, miserum, peccatorem, catholicum tamen sacerdotem me esse et gratia Dei semper usque ad extremum vitae meae spiritum fuisse confiteor; et nunc in fide sanctae matris Ecclesiae Catholicae, Apostolicae, Romanae, iuxta formam iuramenti professionis fidei in bulla S. D. N. Pii divina providentia papae quarti descriptam¹, traditam et per me more maiorum aliquoties, sed praecipue in actu solenni promotionis ad gradum doctoratus in ecclesia collegiata s. Annae, publice, clara voce lectam et factam, in spe et charitate christiana, cum timore et tremore, in nomine Domini morior. Animam meam humiliter et devote Deo Omnipotenti commendans, divinam maiestatem suppliciter et enixe orans, ut Benedictus Deus, Pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, omnia et singula

¹ Papież Pius IV wydał w r. 1564 bullę, zobowiązującą do składania wyznania wiary promowanych na uniwersytecie i obejmujących katedry profesorów teologii. (C o q u e l i n e s, Bullarum... amplissima collectio I, 201 nr. 102; por. B a r y c z H., H. U. J., 308).

debita, delicta, crimina et peccata mea, pro sua bonitate paterna et divina gratia per medium Pastoris Mediatoris, Redemptoris et Salvatoris, Domini nostri Jesu Christi, et per intercessionem sanctae Dei Genitricis Virginis Mariae et Omnium Sanctorum mihi indulgeat, condonet ac dimittat, et vitae aeternae me indignum, miserum, peccatorem, inutilem servum suum, secundum magnam misericordiam et copiosam redemptionem suam, una cum electis suis participem faciat, Amen. Corpus autem meum, quod ex terra sumptum est, ut in ecclesia collegiata Omnium Sanctorum, tanquam propiore, sepeliatur, peto et, si fieri possit, ut in capella generosi domini Michaelis Lisobinski, nam hoc mihi promiserat, ut bene recordor.

Porro executores huius testamenti secundum communem et ordinariam viam, more maiorum, eligo, nomino, facio et praesenti scripto in plenissima forma constituo eximios, egregios et venerabiles dominos doctores et magistros Maioris Collegii, fratres charissimos, videlicet rndum dnum doctorem Joannem Carelovium, canonicum Cracoviensem etc, cui pro labore paratae pecuniae polonicae decem marcas lego, et venerabilem m. Valentinum Lazovium, canonicum s. Floriani etc, cui pro labore similiter paratae pecuniae lego polonicae decem marcas.

Parata pecunia. In parvo scriniollo collectae et paratae pecuniae, quasi in deposito, ut dicitur, secreto servantur et custodiuntur floreni ungaricales aurei, boni et iusti ponderis, trecenti viginti duo. Item ibidem repositi servantur centum quinquaginta quinque^a taleri antiqui, quae pecunia, in unam summam collecta et bene numerata, facit in summa polonicae florenos sexcentos^b viginti unum et gr. 20^c. Ex hac summa sexcentorum viginti unius flor. et gr. viginti primum omnium pro sepultura lego flor. polonicae centum, sed inprimis ob sacro fieri, tricentas missas pro defuncto sacerdote in tribus ecclesiis, in quibus sunt privilegiata ad eam rem altaria, videlicet in ecclesia cathedrali Cracoviensi, in ecclesia collegiata s. Annae et in ecclesia conventuali fratrum bernardinorum, pro quibus lego sex polonicae florenos.

Item primo quoque tempore domini executores mei, more solito procurabunt et ordinabunt, ut chartae scribantur et cum muneribus solitis ad concionatores ecclesiarum mittantur, propter animae defuncti commendationem et publicam deprecationem.

Item deprecabuntur venerabilem communitatem et per primam occasionem aliam matrem Universitatem, prout iam hic ego ipse omnes et singulos dominos professores, collegas et

^a cała liczba podkreślona; nad quinquaginta nadpisano triginta ^b podkreślone ^c podkreślone

fratres meos clarissimos, una eademque opera diligenter et humiliter deprecor, ut mihi omnes et singulas offensas condonent et ut orationibus suis animam meam Deo Omnipotenti commendent.

Item procurabunt et ordinabunt, ut anima defuncti professoris una cum aliorum professorum animabus in exhortationibus publicis, in missis Universitatis, singulis quartualibus commendetur. Exhortationem autem die depositionis, antiquitus fieri solitam, iudicio et arbitrio d. executorum committo. Pridie tamen depositionis secundum antiquam et laudabilem in Academia nostra consuetudinem pro parandis et ipso die apponendis refectionibus ad Collegium ^a Maius numerentur polonicae floreni quinque, ad Minus ^b Collegium ^b floreni duo, ad Collegium ^c Iurisperitorum ^c duo et ad Bursam ^d Hierusalem ^d mittantur floreni duo.

Item ex eadem summa pecuniae paratae lego venerabili capitulo ^e s. ^e Floriani ^e pro anniversario polonicae florenos centum.

Item lego venerabili capitulo ^f s. ^f Annae ^f pro alio anniversario similiter polonicae florenos centum.

Item generosus dominus Joannes ^g Widawski ^g Wężyk, filius olim generosi domini Stanislai Vidawski, deposuerat et reliquerat apud me pro nova imagine ad altare maius in ecclesia Vidaviensi comparanda florenos polonicae quinquaginta et, quia pro ea pecunia nihil hactenus comparatum est, itaque eidem praedicta pecunia, mediante quietatione reddatur. Alia debita, gratia Dei, contraxi nulla.

Item lego ad ecclesiam Vidaviensem pro erigendis, reformandis et aedificandis ex novis lapidibus tribus altaribus, videlicet maiori et duobus collateralibus, ut ponantur in bona forma, polonicae florenos centum.

Item lego patriae meae, civitati ^h Vidaviensis ^h, pro litostrato et pro publicis viis in eadem civitate sternendis lapidibus, alias *na burgowanie miasta*, florenos polonicae centum.

Item in eodem parvo scriniolo sunt argentea coclearia septem.

Item ibidem servantur duae clepsydrae argenteae, quarum altera minor est deaurata. Item ibidem est annulus deauratus. Haec clenodia iusto precio vendantur et pro hac ipsa pecunia marmorea tabula cum textu epitaphii ¹ in pariete templi bono

^a podkreślone ^b podkreślone ^c podkreślone ^d podkreślone ^e podkreślone
^f podkreślone ^g podkreślone ^h podkreślone

¹ Stosownie do jego woli, ufundowali mu egzekutorowie testamentu odpowiedni nagrobek w kolegiacie Wszystkich Świętych, z napisem, głoszącym zasługi Widawczyka względem tegoż kościoła: „R. Ac Clarissi: D-no M.

aliquo et apto loco ponatur et ornetur, sicut rndo d. Martino ^a Pilsnensi ^a etc.

Libros meos omnes lego ecclesiae ^b Vidaviensi ^b, quia bibliothecam in Maiori Collegio plenam video, et quia nullum specialem librum habeo, quo ornem aut augeam tam refertam bibliothecam ^c, sed esset diligentius sacundum regestrum ordinanda.

Sermones, tam de tempore, quam de sanctis, mea manu scriptos, lego concionatoribus ecclesiae collegiatae Omnium Sanctorum, quos sibi tempore mutationis per manus tradent, ut animam meam Deo Omnipotenti pro sacris concionibus semper commendent. Riscum et fasciculos, hoc est antiquitatem Academiae nostrae, et lucubrationes Academiae Patrum, cum variis actibus manu scriptis, ad actus varios Universitatis et sacrae facultatis theologiae pertinentes, sicut legatos a rndo dno doctore Martino Pilsnensi, praeceptore meo, acceperam, ita vicissim venerabili dno magistro Adamo ^d Fałęcki ^d, canonico s. Floriani, lego¹.

Item sermones bonae memoriae rndi dni doctoris Martini Pilsnensis, manu scriptos et mihi legatos, vicissim eidem venerabili dno m. Adamo ^e Fałęcki ^e etc lego². Habitus theologicus cum aliis vestibus vendatur et duobus servitoribus meis decem polonicales floreni propter promotiones numerentur.

Item Andreae Phocas Vidaviensi³, artium liberalium baccalaureo propter promotionem ad gradum magisterii lego polonicales florenos sedecem.

^a podkreślone ^b podkreślone ^c odtąd brak do kropki w Acta eccl. Vid.
^d podkreślone ^e podkreślone.

Valentino Vidaui, Philosophiae & S. T. D. S. Flo: Dec: huius Ecclesiae Praep: ac Almae vniuersitatis Crac: aliquoties Rectori, viro spectatae vitae, Profess: Doctiss: in Ecclesia Dei bene merito, Viuus enim hanc Ecclesiam structura noua Organorum, quae igni consumpta erant, ornauit; pauimentum depressum erexit, subsellijs condecorauit. Praepositurae prouentus implicatos sua diligentia auxit. Executores hoc monumentum posuerunt, viuat Deo. Obijt A. D. M. DC. I. Die XII. Novemb. aetat: LVIII³. (Starowski S. Mon. Sarm. 67).

¹ Liczne homilie, pozostałe w rękopisie, legował Glicjusz Widawczykowi, a ten Fałęckiemu (Por. Barycz H., Hist. Uniw. Jag., 572, przyp. 4).

² Fałęcki Adam zyskał promocję na doktora 1581 r., urząd rektora uniwersytetu sprawował w latach 1589 i 1594 (Muczkowski J., Statuta..., 224 236 245).

³ Andrzej Widawczyk (zwany Foka?) otrzymał bakalaureat sztuk wyzwolonych w r. 1594. (Muczkowski J., Statuta..., 246) Niewiadomo, czy uzyskał stopień magistra i skorzystał z zapisu swego patrona.

Reliquum autem pecuniae et quicquid ex anno gratiae collectum fuerit, lego Elizabethae^a Reklowska,^a honestae viduae, sorori meae, cum Hedwigi filia ipsius, Martino genero et liberis in commune.

Item eidem Elizabethae^b Reklowska^b sorori cum praedictis domesticis in commune lego omnia vasa stannea, ut patinas, patellas, orbes, cantaros, antfos, *podantfosie* et reliqua stannea et aurea vasa, ut sartagine.

Item Elizabethae^c sorori eidem cum domesticis lego omnia lectisternia cum sarcina et theca alias *koldre*. Item vestem pelliceam castorinam antiquam et aliam vestem ex muchaiero, vulpibus subductam, antiquam. Item omnes mappas, omnia mantilia, omnes, sbuuculas, sive indusia cum stropholis, alias *wszytkie białe szaty*^d in commune.

Item tapecia decem lego ecclesiae^e Vidaviensi^e.

Pulvinaria et candelabra domini executores inter se dividunt.

Reliqua voluntati, iudicio et arbitrio dominorum executorum committo et commendo, quos spero omnia et singula pro sua pietate, virtute et fraterna charitate ex animo ita facturos, prout meae salutis et eorum conscientiae expediet, et prout ipsi postea ab aliis rerum suarum executionem et dispositionem meliorem optant, sperant et expectant. Pax fratribus et charitas a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo, Amen.

Doctor Valentinus Vidaviensis

hanc meam ultimam voluntatem

esse testor et manu propria subscribo.

Et quia venerabilis dnus Valentinus^f Lasovius^f canonicus s. Floriani et coexecutor post aliquot septimanas e vita discessit, rndus pater Joannes^g Muscenius^g Curelovius etc, videns se senectute gravatum, assumpsit sibi loco demortui venerabilem dnum mgrum Joannem Zaborovium in coexecutorem, qui in rebus conscribendis, funere et legatis absolvendis et eiusdem^h generis aliis eum iuvaret. Quod, ut fieret autentice, inscribi ad acta officii voluit.

BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

^a podkreślone ^b podkreślone ^c podkreślone ^d w Acta eccl. Vid. dopisano
eisdem ^e podkreślone ^f podkreślone ^g podkreślone ^h w or. napisano i d

CATALOGUS BIBLIOTHECAE
ecclesiae Vidaviensis diligentissime et fidelitissime consarienatus.

Prima Classis infima:

1. M. T. Ciceronis opera omnia. Parisiis, vol. 1
2. Eiusdem epistolae ad familiares cum commentariis. Venetiis, vol. 1
3. In eiusdem omnes orationes enarrationes. Basileae, vol. 1
4. Nizolius sive Thesaurus Ciceronis. Basileae, vol. 1
5. Xenophontis opera grece et latine. Basileae, vol. 1
6. Calepinus 10 linguarum. Lugduni v. 1
7. Lexicon graeco-latinum, v. 1
8. Lodovici Caelii Rhodignii de antiquitate. Basileae, v. 1
9. L. Annaei Senecae omnia opera. Basileae, v. 1
10. C. Plinii secundi historiae mundi. Basileae, v. 1
11. Jo. Lodovici Vivis Valentini opera omnia. Basileae, v. 1^a

.

12. Stanislai Socolovii canonici Cracoviensis opera, v. 1
 - 13—15. Hectoris Pinti Lusitani opera, tomi in uno, v. 3
 16. D. Gregorii Magni opera omnia, v. 1
 17. Pymender Mercurii Trismegisti Hannibalis Rosseli ordinis Minorum liber in uno volumine primus et secundus
 18. Eiusdem tertius et quartus, v. 1
 19. Eiusdem quintus et sextus, v. 1
 - 20—21. Septimus et octavus peregre profecti
 22. Eiusdem nonus de septem sacramentis, v. 1
 23. Biblia sacra veteris editionis. Lugduni, v. 1
 - 24—27. M. T. Ciceronis tomi 3 et quartus, omnes eius epistolae commplectens. Lutetiae
- In secundo ordine libri in universum 28.

Tertia classis media:

28. Chrysostomi Iavelli Canapui^b ordinis Praedicatorum tomus secundus. Lugduni, v. 1; primus deest

BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

^a odtąd brak jednej karty ^b w or. Canap y

⁴ Wyd. 1548. (Egz. zdef. w Bibl. Arch. Diec. w Łodzi).

⁶ Estreicher (= E.) XIV, 16.

⁹ E. XXVII, 380.

¹² E. VIII, 92.

¹⁷⁻²² Por. Kantak K. X., Bernardyni, II, 295 340 nns.; E. XXVI, 373 374.

29. *Fratris Didaci Stellae ordinis Minorum in d. Lucae evangelium tomus primus et secundus*. Lugduni, v. 1
30. *Iodoci Clichtovei sermones de tempore et sanctis*, v. 1
31. *Polyantha*, v. 1
32. *Sermones dicti de tempore et sanctis liber vetus*, v. 1
33. *Postillae maiores totius anni cum glossis*. Lugduni, v. 1
34. *Postilla catholica polonico idiomate Jacobi Wuiek*, v. 1
35. *Postilla Białobrescii Pol.*, v. 1
- 36—37. *Missalia Gnesnensia antiqua cum canone*, v. 2
38. *Agenda ceremonialia ecclesiae Olomucensis*, v. 1
39. *Agenda Gnesnensis metropolitana*, v. 1
40. *Agenda cathedrae Posnaniensis*, v. 1
41. *Canones Apostolorum Zonarae graece et latine*, v. 1
42. *Breviarium Romanum deauratum*. Antverpiae, v. 1
43. *Breviarium ecclesiae Cracoviensis*, v. 1
44. *Petri Lombardi sententiarum libri 4*, v. 1
- 45—46. *Commentarii in 4 libros sententiarum M. Gabrielis Biel.*, v. 2
47. *D. Prosperi Aquitanici opera*, v. 1
48. *Martyrologium Romanum*, v. 1
49. *Polygraphia Joannis Tritemii abbatis*. Francofurti, v. 1
50. *Francisci Tuviani de hierarchicis ordinibus minorum ecclesiae catholicae*, v. 1
51. *Penitentiarius et Jesuita Hieronymi Pataviensis et alia multa opera*, v. 1
52. *Petri Thyraei Novessii Soc. Jesu de apparitionibus spirituum etc et alia*, v. 1

²⁹ Stella Dydak z Nawarry. Polskie tłumaczenie jego dzieł por. E. XXIX, 281.

³⁰ Kolonia 1535. (Egz. w Bibl. Arch. Diec. w Łodzi). Por. E. XIV, 300.

³¹ Por. Budka W., *Księgozbiór Księdza Wojciecha Rusieckiego*. Przegl. Bibliot. VIII, 12, nr 23.

³⁴ E. VIII, 63; XVII, 380.

³⁵ E. XIII, 6.

^{36, 37} Był to prawdopodobnie mszał, drukowany z polecenia arcybiskupa Boryszewskiego u Hallera w Krakowie 1506 r. Por. E. XXII, 432.

³⁸ Dobrzyńska-Rybicka i Koehlerówna, *Katalog druków polskich XVI wieku, znajdujących się w Bibliotece Tow. Przyjaciół Nauk w Poznaniu (= DRK.)*, 1. Por. E. XII, 72.

³⁹ Druk. w Krakowie u Szarffenberga 1549. Por. Formanowicz L. X., *Katalog druków polskich XVI wieku Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie (= F.)*, 4.

⁴⁰ Ed. Joannes Latałski. Lipsk, Melchior Lotter 1533. Por. F. 5.

⁴³ E. XIII, 336.

⁴⁴ E. XXI, 397.

⁴⁹ Trithemius Jan, opat w Spauheim. Zob. E. XXXI, 327.

53. Artes 12 sacramentariorum contra Andream Volanum Petri Skarga Soc. Jesu, v. 1
54. Stanisłai Sokolovii varia praeclara opuscula, v. 1
55. Apologia pro collegii Posnaniensis assertione Gabrielis Sadevii, concionatoris Posnaniensis, v. 1
56. Opusculum d. Antonii Borromaei de christiana religione contra Haebreos et alia, v. 1.
57. Chronica Polonorum Herburti et Polonia Cromeri, v. 1
58. De regis officio autore Clichtoveo et alia, v. 1
59. Apologia Alberti Novicampiani, v. 1
60. Loca praecipua fidei christianae cum haebreo textu Pauli Weidneri. Viennae, v. 1
61. De scriptoribus ecclesiasticis Joannis de Trittehem et aphorismi Hippocr., v. 1
62. F. Dominici Soto de natura et gratia, v. 1
63. Epitome Pauli Clarantis in librum de paschatis chronologia et Nuncius salutis Stanisłai Socolovii aliaque opera, v. 1
64. Constitutiones ordinis Minorum alias Regula sancti Francisci, v. 1
65. Alfonsi Vivesii, Canariensis episcopi, Adversus Lutherum et alia opera ibidem, v. 1
66. De ss. missae sacrificio Laurentii Surii sermones, v. 1
67. Caenae Lutheranorum et Calvinistarum oppugnatio ac catholicae Eucharistiae defensio a Laurentio Arturo Faunteo Soc. Jesu, v. 1
68. Francisci Stancari Mantuani de Trinitate et unitate Dei libri 4 ad Petrum Zborovium; prohibitus, v. 1
69. Enchiridion confessoriorum Navari, v. 1
- 70—72. Conciones de tempore, de sanctis et Quadragesimae per f. Dominicum Aegidium Topiarium, diversa v. 3
- 73—75. Promptuarium morale Stapletoni, diversa v. 3

53 E. XXVIII, 133.

54 Niewiadomo o jakich dziełach tutaj mowa. Por. E. XXIX, 9-25. **SEMINARIUM DUCHOWNE**

55 DRK., 71; E. XXVII, 18.

57 E. XVIII, 130; XX, 281.

59 E. XXIII, 201.

60 E. XXXII, 321.

63 E. XXIX, 16.

64 E. XXVI, 167 zna tylko z połowy XVII wieku; ta reguła musi

być starsza.

65 Por. E. XXX, 62, gdzie tego dzieła nie zna.

67 E. XVI, 178.

68 Wierzbowski T. Polonica XV ac XVI ss. (= W.) I, 774.

70-72 Kolonia 1566.

73-75 Antwerpia 1593. (Egz. w Bibl. Arch. Diec. w Łodzi). Por. E.

XXIX, 181.

- 76. Eiusdem Thomae Stapletoni promptuarium catholicum super omnia evangelia tam dominicalia quam de festis, v. 1
- 77. Loci communes thologiae Conradi Klingii, v. 1
- 78. Orthodoxa confessio r-mi Martini Białobrzieski, Camenecensis episcopi, v. 1

In tertio ordine libri in universum 51.

Quarta classis:

- 79. Homiliarum D. Joannis Eckii tomus I, volumen 1
- 80. Eiusden tomus 2, v. 1
- 81. Eiusdem de sanctis tomus 3, v. 1
- 82. Eiusdem de septem Ecclesiae sacramentis tomus 4, v. 1
- 83. Sermones dominicales d. Joannis Lanspergii, tomus 1, v. 1
- 84. Eiusdem tomus 2, v. 1
- 85. Eiusdem de sanctis tomus 3, v. 1
- 86. D. Radulphi Ardentis Pictavi homiliae dominicarum, v. 1
- 87. Eiusdem homiliae de sanctis, v. 1
- 88. Homiliae in Quadragesimam a f. Thoma carmelita, v. 1
- 89. Enarrationes evang. quadr. d. Calisti Placentini, v. 1
- 90. Commentarius Joannis Feri in evangelium Mathaei, v. 1
- 91. Eiusdem in evangelium Joannis, v. 1
- 92. In epistolas dd. Petri et Pauli commentarius Joannis Hesselii et eiusdem in evangelium Mathaei, v. 1
- 93. Dydimi Alexandrini in epistolas canonicas brevis enarratio et alia ibidem praeceptorum d. Hieronymi, v. 1
- 94. Summa aurea de virtutibus et vitiis, v. 1
- 95. Melchioris Cani, episcopi Canariensis, loci thologici, v. 1
- 96. Summa omnium conciliorum. Antverpiae, v. 1
- 97. Constitutiones concilli provincialis Moguntini, v. 1
- 98. De missa evang. d. Joannis Fabri Col., v. 1
- 99. De sacramento Eucharistiae contra Oecolamp. Iudoci Clichtovei, v. 1
- 100. Michaelis Bay opuscula et anonyma Iudaeorum nequissimorum contra christianos et de meritis operum, v. 1
- 101. Enchiridion controversiarum de religione Francisci Costerri Soc. Jesu, v. 1
- 102. De regno Dei f. Melchioris Flavii Minoritae et de verbis Domini „Hoc facite” f. Joannis Porthaesi etc, v. 1
- 103. Evangelistarium M. Maruli. Coloniae, v. 1

⁷⁸ E. XIII, 5.

⁹⁰ Por. E. XVI, 202.

⁹⁸ Por. E. XVI, 152.

¹⁰¹ Por. E. XIV, 430.

104. Tractatus sacerdotalis d. Nicolai de Plove
105. Scopus biblicus Alberti Novicampiani, v. 1
106. Novum testamentum graecum ex bibliotheca regia. Lute-
tiae, v. 1
107. D. Athanasii, episcopi Alexaadrini, opera, v. 1
108. D. Irenei, episcopi Lugdunensis, opera, v. 1
109. D. Leonis Magni, Romani Pontificis, opera v. 1
110. D. Ignatii, archiepiscopi Antiochiae et martyris, epistolae
apostolicae, et Maximi Tyrii Philosophiae Platonis sermo-
nes, v. 1
111. Theodorici Cyrenensis episcopi libri 12 et Pascasii diaconi
Romani de s. Spiritu libri 2 et d. Hugonis Etesiani de san-
cti Spiritus processione libri 3, v. 1.
112. B. Sulpicii Severi opera et Martini Poloni, archiepiscopi
Consentini, Chronicon, v. 1
113. Chronica Laurentii Surii, v. 1
114. Chronographiae Genebrardi libri 4, v. 1
115. Martini Cromeri Monachus, v. 1
116. Fasciculus calumniarum M. Lutheri in episcopos et cleri-
cos aliaque varia, v. 1
117. Francisci Stancari de Trinitate et Mediatore ad nobiles Po-
lonos. Cave, haereticus! v. 1
118. Stanislai Orichovii Chimera, v. 1
119. Eiusdem Turcica secunda pro Ecclesia Christi et alia praec-
lارا opuscula, v. 1
120. Nemesii episcopi de natura hominis graece et latine et
sententiae graecae Gregorii Nazianzeni et de siclo ex ta-
lento Hebreorum Stanislai Grsepsii, v. 1
121. Jacobi Gorscii liber de Mediatore secundus, v. 1
122. Eiusdem aimadversio, sive Crusius, v. 1
123. Cathalogus scriptorum ecclesiasticorum Erasmo interprete.
Francofurti. Suspectus. v. 1
124. Urbis Hierosolymae descriptio Christiano Adrichomio Del-

¹⁰⁴ E. XIII, 169. Mikołaj z Błonia — de Plove, Plone etc. E. XIII
171—175.

¹⁰⁵ E. XXIII, 202.

¹¹² E. XXX, 43; XXII, 118

¹¹⁴ E. XVII, 91.

¹¹⁷ E. XXIX, 173 ns. przypuszcza, że pismo *De officiis mediatoris*
nie było drukowane, egzemplarz bowiem nie znany. Nasz katalog mówi
co innego.

¹¹⁸ E. XXIII, 446.

¹¹⁹ E. XXIII, 445.

¹²¹ E. XVII, 261.

¹²⁴ Por. E. XII, 65.

- pho autore, et Theatrum conversionis gentium totius orbis v. 1
125. *Wędzidło X. Hieronyma Powodowskiego, Canonika Poznańskiego, polskie*, v. 1
 126. Plutarchi Chaeronei de liberorum institutione graece et assertio quorundam ab Alberto Novicampiano confutata et oratio eiusdem etc ibidem, v. 1
 127. Dubitantius sive dialogi Damasi Lindani, episcopi Ruraemudaensis, v. 1
 128. Vincentii Lirinensis adversus haereses libellus vere aureus et index librorum prohibitorum et officium militare v. 1
 129. Abdiae, Babiloniae primi episcopi, vitae sanctissimorum Apostolorum, et Joachimi Perionii ibidem, v. 2
 130. Caroli Borromaei cardinalis vita et M. Mureti I. C. orationes, hymni etc, v. 1
 131. Perpiniani e Soc. Jesu orationes, v. 1
 132. Tractatus iuris canonici et processus antiquus, v. 1
 133. Kalendarium Gregorianum perpetuum, et Flagellum daemonum, v. 1
 134. Postilla seu enarratio evangeliorum Nicolai Emingii, haeretici vivi.

In quarto ordine libri in universo 57.

Quinta classis suprema:

135. Quincunx, *to iest Wzór Corony Polskiej, Stanisława Orzechowskiego*, in quarto, v. 1
136. Eiusdem *Dialog około Executiei* in quarto, v. 1
137. Tabula in grammaticen haebream Clenardi et grammatica haebrea absolutissima in quarto, v. 1
138. Justi Lipsi de recta pronuntiatione linguae latinae dialogus et alia in quarto, v. 1
139. Thomae Linacri Britani de emendata structura latini sermonis libri sex, v. 1
140. Grammatica Joannis Susembroti et de eventibus Alberti Novicampiani et musica Nicolai Listerii, v. 1

¹²⁵ E. XXV, 195.

¹²⁶ E. XXIV, 373.

¹²⁷ E. XXI, 285.

¹²⁸ E. XXI, 330; XVIII, 565 (index-Romae 1564)

¹³⁰ Por. E. XXII, 632.

¹³³ Żebrański T., Bibliografia piśmiennictwa (= Ż), 212.

¹³⁵ E. XXIII, 455.

¹³⁶ E. XXIII, 448.

¹³⁸ Por. E. XXI, 311 ns.

141. Annotationes in gratiam patris Melantonis, v. 1
142. Grammatica graeca Nicolai Clenardi cum antesignato in 4-to. Lugduni, v. 1
143. Eiusdem grammatica in octavo. Lipsiae, v. 1
144. Grammatica graeca per Antonium Nigrum medicum, v. 1
145. Item grammatica G. Michaelis Neandri, v. 1
146. Item grammatica G. Melantonis et Aesopi fabulae, v. 1
147. Theophrasti nota G. et L. et alia, v. 1.
148. Euripidis, Sophoclis, Hesiodi tragediae G. et L. et Theocriti idyllia etc, v. 1
149. Isocratis orationes graecae, v. 1
- 150 Organon Aristotelis graecum, v. 1
- 151 Philosophiae naturalis libri XII Titelmani Hasselen. Ord. Min., v. 1
- 152 Epitome philosophiae naturalis per Georgium Liebterum, v. 1
- 153 Alberti Magni philosophiae naturalis libri quinque et totius philosophiae epitome Hieronymi Wildenbergii et Physica Corn. Valerii et auctoritates Aristi etc, v. 1
- 154 Ammonii Hermeae in libros Aristotelis de interpretatione commentarii, v. 1
- 155 De coloribus liber in quarto, v. 1
- 156 Theoricae novae planetarum Georgii Purbacchii Germani. Parisiis, v. 1
- 157 Breves in spheram meditatiunculae Bartholomeo Mercatore Lovaniensis et alia etc, v. 1
- 158 Joachimi Fortii Gelopedia, v. 1
159. Simonis Maricii Pilsnensis iurecons. de scholis libri 2 et de conscribendis epistolis Joannis Ludo etc, v. 1
160. Benedicti Herbesti Neapolitani periodicae responsionis libri quinque. Lipsiae, v. 1
161. Jacobi Gorscii commentariorum artis dialecticae libri 10. Lipsiae, v. 1
162. Jacobi Gorski de generibus dicendi et de figuris, tum grammaticis, tum rethoricis, et Benedicti Herbesti Neapolitani periodica disputatio. Cracoviae, v. 1
163. Jacobi Gorski de periodicis atque numeris oratoriis libri 2 et eiusdem de generibus dicendi, et Donati grammatica, et musica Spangeborgii, v. 1

-
- 146 E. XXII, 272.
 - 147 Por. E. XXIV, 90.
 - 148 Por. E. XVI, 109.
 - 149 E. XVIII, 648.
 - 153 Por. E. XII, 97.
 - 156 Por. Ż. 48 49.
 - 160 E. XVIII, 123.
 - 161-163 E. XVII, 259 nns.

BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

164. Joannis Sturmi, de amissa dicendi ratione et alia et C. Plinii secundi Novocomensis de viris illustribus, etc, v. 1
165. M. Fabii Quintiliani institutiones oratoriarum libri XII etc, v. 1
166. Commentarius Micaeli Toxitae Rhaeti in libros 4 ad Hermenium, v. 1
167. L. Fenestellae et Pomponii Laeti de magistratibus Romanis et coniuratio Catilinae et bellum Jugurtinum et orationes Ciceronis aliquot, v. 1
168. Ciceronis oratio pro Archia et pro M. Marcello et pro Marco Caelio et T. Livii orationes etc, v. 1
169. Elementa rhetoricae Joachimi Camerarii, v. 1
170. Tabulae de schematibus Petrii Mosellani et arithmetica Glarzani et orationes Ciceronis pro Quinto Ligario et lege Manlia et dialogus sacrorum, v. 1
171. Georgii Trapezuntii rhetoricae libri 5, v. 1
172. Apophtegmata Erasmi Rotherdami, v. 1
173. Polydori Vergilli Urbinatis de rerum inventoribus libri 8, v. 1
174. Eiusdem adagiorum opus, v. 1
175. Diogenis Laerti de vita et moribus philosophorum librii 10. Lugduni, v. 1
176. Alexandri ab Alexandro, iurisperiti Neapolitani, genialium dierum libri 6, v. 1
177. Auli Gellii noctes Atticae, v. 1
178. Valerii Maximi libri 9 et Quinti Curtii de rebus gestis Alexandri Magni, v. 1
179. Macrobbii in somnium Scipionis libri 2 et Saturnaliorum libri 7, v. 1
180. Colloquiorum ^a familiarium opus, authore Desiderio Erasmo Rotherdamo, v. 1
181. Christophori Longolii epistolarum libri 4 et Bembi Sadoleti Budaei, Erasmi etc, v. 1
182. Justini historiarum liber, v. 1

^a na marginesie uwaga suspectus.

¹⁶⁴ E. XXIX, 369 (Sturm); E, XXIV, 362.

¹⁶⁵ E. XXV, 442 ns.

¹⁶⁷ W. III, 3156.

¹⁶⁸ Piękarski K., Kat. Bibl. Kórnickiej I, 226.

¹⁷⁰ E. XXII, 589; XVII, 159.

¹⁷³ Por. E. XXIV, 471.

¹⁷⁶ E. XV, 109.

¹⁷⁷ Por. E. XXIII, 166.

¹⁷⁸ E. XXXIII, 666 por. E. XIV, 474.

¹⁸⁰ E. XVI, 84.

¹⁸¹ E. XXVII, 18.

183. Caii Julii Caesaris rerum a se gestarum commentarii, v. 1
184. Terentius cum commentario antesignati in quarto, v. 1.
185. J. Baptistae Mantuani bucolica etc in quarto, v. 1
186. Ravisii Epithetorum opus vetus in quarto v. 1
187. P. Virgilii Maronis opera in 8, v. 1
188. In eundem index Nicolai Erythraei, v. 1
189. Prima pars operum Baptistae Mantuani, v. 1
190. Juvenalis et Persii Flacci satyrae, v. 1
191. Horatii poemata omnia, v. 1
192. Pub. Ovidii Nasonis fastorum, tristium, de Ponto, v. 1
193. Eiusdem methamorphoseon libri 15, v. 1
194. Computus ecclesiasticus Spangeborgii et fabularum Ovidii, interpretationes a Gergio Sabino et Fulgentii mythologia-
rum, v. 1
195. Aurelii Prudentii opera et Jacobi Sannazarii opera omnia
et T. Lucretii Cani poetae de rerum natura libri 6, v. 1
In quinto ordine libri in universum 61.
In summa libri 232.

¹⁸⁴ Por. E. XXXI, 102—104.

¹⁸⁹ Por. E. XXII, 130.

¹⁹⁰ Por. E. XVIII, 694.

¹⁹⁴ E: XXIX, 100—102 (Spangeberg).

**BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi**

Tablica aniwersarzy klasztornych

Jest to prostokątny kawałek płótna lnianego o wymiarach: 110 cm. długości i 79 cm. wysokości. Z jednej strony powierzchnię płótna powleczono warstwą białej farby olejnej. Tak przygotowaną powierzchnię podzielono za pomocą farby czerwonej liniami na dziewięć kolumn, które zapisano pismem różnych rąk. Tekst wypełniający kolumny zamyka od góry czerwona linia i trzykrotnie powtórzony, a symetrycznie po środku i po bokach umieszczony, rysunek, wykonany czarną farbą: symboliczną czaszkę ludzką nad dwoma skrzyżowanymi piszczelami. Zamiast tytułu powyżej linii poziomej, oddzielającej tekst kolumn, wypisano następującą sentencję z Pisma świętego: „*Święta y zbawienna iest rzecz modlić się za umarłych, aby od grzechów uwolnieni byli, 2 Mach. 12*”. Tablicę oprawiono w ramę drewnianą, pomalowaną na marmur farbą zieloną, białą i czarną. Ze względu na materiał oraz formę tej tablicy należało by ją raczej zaliczyć do zabytków muzealnych, jako wymagającą konserwacji muzealnej, jednakże treść jej oraz analogia istotna z aniwersarzami klasztornymi w ogóle, stanowiącymi zwykle część archiwum klasztoru, decyduje o włączeniu jej do opisywanego archiwum.

W dziewięciu kolumnach wypisano częściowo po łacinie, częściowo po polsku nazwiska zmarłych dobrodziejów i zakonników klasztoru widawskiego. Pierwsze pięć kolumn zajmuje szlachta województwa sieradzkiego, dwie następne zakonnicy i wreszcie pozostałe dwie mieszczanie widawscy. Te trzy pozycje wyodrębnione są odpowiednimi tytułami. Nazwiska zmarłych wypisano po to, by utartym zwyczajem klasztornym odprawiane były nabożeństwa ogólne lub w rocznicę śmierci osób, których pamięć złączona została w pewien sposób z miejscowym klasztorem. Stąd opisywany zabytek nazywamy tablicą aniwersarzy.

Tablica ta nie powstała zaraz po fundacji klasztoru, lecz znacznie później. Jakkolwiek zapiski wyszły spod pióra różnych rąk, to jednak widać, że pierwszy pisarz zakończył wykaz nazwisk pod rokiem 1787. Po nim pisali inni, często zmieniający się aż po koniec XIX wieku. Czas powstania tablicy przypaść musi na drugą połowę XVII wieku. Za podstawę do tego przypuszczenia wystarczy wziąć pod uwagę rubrykę tablicy z wypisanymi nazwiskami szlachty, wszystkie bowiem pozycje, a więc i zakonników oraz mieszczan rozpoczęto jednocześnie. Pod datą 1641 jako pierwszą zapiskę wymieniono zmarłego Wojciecha Wężyka, fundatora konwentu widawskiego. Pod tą datą wypisano cały szereg nazwisk szlachty w pierwszej kolumnie tablicy. Nie znaczy się to jednakże, iż pod wymienionym rokiem wszyscy zmarli, lecz od tego czasu aż po rok 1720, gdyż dalszy ciąg zapisek rozpoczyna się pod tym rokiem. Od 1720 r. idą daty częstsze, aż wreszcie pierwszy pisarz od roku 1743 t. j. od czasu przypuszczalnego powstania tablicy wyodrębnia już prawie wszystkie kolejne lata.

Nie jednakową dokładnością odznaczają się wszystkie zapiski. Najogólniej pisze się o mieszczanach, gdyż początkowo aż niemal po rok 1778, z wyjątkiem jednej zapiski z 1769 r., nie pisano wcale daty rocznej przy nazwiskach zmarłych; później z reguły wyszczególnia się lata. Szlachta, jak to już wyżej zaznaczono, częściej miała wypisywane nazwiska pod datą roczną, lub zawsze w przybliżeniu. Kolumny wreszcie, obejmujące imiona i nazwiska zakonników, zaopatrzone są zawsze datą szczegółową, nie tylko roczną, ale i dzienną. Takie różniczkowanie jest zrozumiałe, jeśli wziąć pod uwagę cel powstania tablicy. Przede wszystkim tablica miała służyć do oznaczenia dokładnych terminów aniwersarzy za zmarłych zakonników. Odpowiednie nabożeństwa odprawiano w klasztorze zapewne poszczególnie *pro defunctis confratribus*. Takiej ścisłości nie przestrzegano w stosunku do dobrodziejów klasztoru chociaż i za nich też odprawiano niewątpliwie doroczne nabożeństwa z tytułu wdzięczności za dawną ofiarność na rzecz klasztoru. Nabożeństwa te były prawdopodobnie ogólne za wszystkich dobrodziejów lub za pewne ich grupy, szczegółowe zaś aniwersarze tylko za znaczniejszych.

Pomimo tej nierównomierności w stosowaniu szczegółowej daty przy nazwiskach zmarłych, należy przypuścić, że tablica zawiera pełny spis dobrodziejów klasztoru. Przed jej powstaniem w inny sposób, może w specjalnej księdze, zapisywano nazwiska zmarłych. W każdym bądź razie wobec ubóstwa źródeł do dziejów klasztoru bernardynów widawskich, tablica aniwersarzy nabiera niemałej ceny. Wreszcie i ze względu na zniszczenie archiwum stanu cywilnego parafii widawskiej zawiera ona sporo materiału do badań demograficznych samej Widawy i okolicy. Z powyższych racji uważamy za wskazane opublikować jej tekst.

Dzisiejszy stan zachowania tablicy przedstawia się nie zbyt pomyślnie. W wielu miejscach tekst został uszkodzony, farba bowiem, którą powleczono płótno w wielu miejscach złuszczona, poodpadała. Miejsca w ten sposób zatarte lub zniszczone odpowiednio oznaczamy w przypiskach, możliwe zaś do odtworzenia oznaczamy nawiasem kwadratowym. Pisownia pozostaje bez zasadniczych zmian; usunięto tylko zbytnią dowolność używania wielkiej litery.

I. I. WW. W.W. Ziemianie województwa Sieradzkiego:

(kol. 1) 1641

W. I. P. Woyciech Wężyk, tego konwentu fundator

W. I. P. Małski, czesni[k] Czer-nicho[wski]

W. I. P. Zygmunt Walewski

W. I. P. Stanisław Wężyk

W. I. P. Zofia Walewska

W. I. P. Katarzyna Walewska

W. I. P. Rozalia Walewska

W. I. P. Kazimierz Szamowski

W. I. X. Mateusz Grekorkiewicz, proboszcz s.D.[ucha], fundator Braetwa Skaplerza Ś-go

W. I. X. Antoni Katadowicz, proboszcz Burzenski

W. I. P. Piotrowski, skarbnik Wiski

W. I. P. Mikołaj Cienski

W. I. P-i Dorota Kamienska

W. I. P. Adam Olewski

W. I. P-i Barbara Piotrkowska, sk. [arbniczka] Wis.[ka]

W. I. P. Maryan Rembiewski

W. I. P. Adam Pągowski

W. I. P. Marianna Domaniewska

W. I. P. Paweł Rembiewski

W. I. P. Krysztof Szamowski

W. I. P. Adam Szapowski

W. I. P. Woyciech Stobiecki

W. I. P. Katarzyna Suchecka

W. I. P. Łukasz Magnuski

I. P. Stefan Burzynski

I. P. Marcin Borzęcki

W. I. X. Iozef Byszkowski, wik. Widawski

I. P. Anna Broszkowska
 I. P. Teressa Swierkowska
 J. W. I. P. Stanisław Walewski, kasztelan kon. Sieradzki, dobrodziej osobliwszy
 W. I. P. Anna Wężykowa Widawska
 J. W. I. P. Anna Walewska, kasz.[telanowa] konar. Siera[dzka], syndyczka konwentu tego.
 J. P. Grzegorz Gierzmanowski
 W. I. P. Katarzyna Krobanowska, cześnikowa Dobrzyńska
 W. I. P. Teressa Zamoyska
 I. P. Stefan Bielski
 I. P. Franciszek Zabłocki
 I. P. Franciszek Bogusławski
 I. P. Sebastian Zabłocki
 W. I. P. Stanisław Walewski
 I. P. Andrzej Zeromski
 I. P. Teressa Szczepanowska
 W. I. P. Katarzyna Wężykowa Widawska, osobliwa dobrodzika
 W. I. P. Ian Krobanowski, cześnik Dobrzyński
 W. I. P. Andrzej Czacki.

Od roku 1720

W. I. P. Mikołaj Wężyk, miecznik Dobrzyński
 W. I. P. Andrzej Wężyk
 I. P. Andrzej Bukowiecki
 W. I. P. Wojciech Cienski
 I. P. Tomasz Borysławski
 W. I. P. Stanisław Zamoyski
 I. P. Ian Nieznanski
 W. I. P. Gaspar Wężyk
 I. P. Felicyan Krobanowski
 I. P-a Franciszka Zamoyska
 I. P-a Maryanna Zamoyska
 I. P. Konstancya Zabłocka
 I. P. Bernard Strzelecki
 I. P. Szymon Chmieliński
 I. P. Marianna Gałowska
 J. W. I. P. Zofia z Radolińskich

Walewska, kasztelanowa Spicimirska, syndyczka y osobliwsza dobrodzika.

J. W. I. P. Kazimierz Walewski, kasztelan Spicimirski, syndyk y dobrodziej osobliwy
 W. I. P. Piotr Łykowski, dobrodziej osobl.

I. P. Ian Wolski

W. I. P-a Marianna Wężykówna ex linea fundatorum

I. P. Ian Zabłocki

W. I. P. Elżbieta z Miniszewskich Szulimierska

W. I. P. Wojciech Potocki, dobrodziej osob.

I. P. Teressa Pniewska

W. I. X. Ian Czyżewski, kanonik Uniejowski

I. P. Franciszek Zabłocki

J. W. I. P. De Sliben hrabia

W. I. P. Agnieszka z Wężyków Skrzynska z corką ex linea fundatorum

W. I. P. Franciszek Tomaszewski

Od roku 1737, 29 maii

W. I. P. Iózef R[yma]n[o]wski

W. I. P. Wojciech

W... Iózef T.....

.

(kol. 2) I. P-a Marianna Bronikowska

I. P. Michał Krobanowski

I. P. Kazimierz Krobanowski

W. I. P. Zofia z Siemianowskich Łaszewska

W. I. P. Ewa Domaniewska, podstolina Piotrkowska

Od roku 1740

W. I. P. Katarzyna Lesniewska

W. I. P. Zofia z Walewskich Łykowska

BIBLIOTEKA
 SEMINARIUM DUCHOWNEGO
 w Łodzi

I. P. Bronikowski
 I. P. Iósef Nieznanski
 I. P. Franciszka Nieznanska
 I. P. Marcin Zabłocki
 I. P. Szymon Zabłocki
 I. P. Konstancya Gosławska
 I. P. Antoni Gosławski
 W. I. P. Tomasz Domaniewski
 W. I. P. Marianna Domaniewska
 W. I. P. Iósef Domaniewski
 W. I. P. Antoni Domaniewski
 W. I. P. Iósef Walewski
 W. I. P. Teodor Walewski
 W. I. P. Walenty Słucki, starosta Gniewski
 I. P. Maryanna Ruszkowska
 I. P. Franciszek Bielawski
 I. P. Zuzanna Malinska
 W. I. P. Pokrzywnicki, starosta Szadkowski
 J. W. I. X. Ian Pokrzywnicki, referendarz koronny
 W. I. P. Kazimierz Pokrzywnicki
 W. I. P-a Anna Pokrzywnicka
 I. P. Teressa z Madalinskich Magnuska
 1743
 I. P. Marianna Kromkowska
 I. P. Anna Adamowska
 1745
 W. I. P. Agnieszka z Stawskich Potocka
 W. I. P. Jan Wężyk ex linea fundatorum
 W. I. P. Jozef Kawecki, pisarz Sieradzki
 1746
 W. I. P. Wawrzeniec Krobanowski, chorąży Piotrkowski, dobrodziey osobliwy
 I. P. Ignacy Szymanowski
 W. I. P. Iustyna Koszucka
 I. P. Maryanna Wolska
 I. P. Ian Zamoyski

I. P. Maciey Bronikowski
 1748
 I. P. Anna Bronikowska
 W. I. P. Rozalia z Walewskich Siemianowska, kasztelanowa Wielunska
 W. I. P. Anna z Wołłowiczow Rowinska, dobrodzieyka osobl.
 I. P. Katarzyna z Borzęckich Szulmierska
 1749
 W. I. P. Stanisław Zdzienicki, skarbnik
 W. I. P. Gaspar Cienski, łowczy koronny
 1750
 W. I. P. Ludowika z Walewskich Walewska, stolnikowa Brzezinska
 I. P. Paweł Łaszewski
 W. I. P. Ian Walewski, chorąży Sieradzki
 1751
 W. I. P. Elżbieta z Rychłowskich Marzkowska
 I. P. Iozef Ierzynski
 I. P. Franciszek Iankowski
 I. P. Krystyna Iankowska
 1752
 I. P. Kazimierz Iankowski
 W. I. P. Helena z Lipiow Szulmirska
 W. I. P. Mikołay Wężyk
 1753
 I. P. Dorota Rębiewska
 1754
 I. P. Konstanty Rębiewski
 I. P. Maryanna Zabłocka
 I. P. Kazimierz Niewiadomski
 1755
 I. P. Ian Kraykowski
 I. P. Iozef Nowacki
 I. P. Iozef Chrzonowski

1756

I. P. Ian Ianikowski
Walenty y Maryanna Zyglero-
wie, dzieci

1757

W. I. P. Karol Walewski, łow-
czy Sieradzki

1758

I. P. Agnieszka Ianikowska
I. P. Roch Krąkowski

1759

I. P. Zofia z Sojeckich Zerom-
ska
W. I. P. Maryanna Pruszkow-
ska
W. I. P. Stanisław Helmicki,
podstoli Grabowiecki

1760

I. P. Franciszek Kobylański
I. P. Barbara Przybyrowska

1762

I. P. Weroni[ka]wska

(kol. 3)

1763

J. W. I. P. Józef Walewski, ka-
sztelan Łęczycki, syndyk y pro-
tektor konwentu tego osobliw-
szy, umarł 3 ian.
W. I. P. Franciszek Karsnicki
W. I. P. Kunegunda z Masłow-
skich Walewska, kasztelanowa
Rospier.

1764

W. I. P-a Regina Walewska, ka-
sztelanicowna Łęczycka, w dzie-
cinnym wieku
W. I. P. Rozalia Sawiczowa,
miecznikowa Bieska

1765

W. I. P. Katarzyna z Molskich
Turska, chorążyna Sieradzka
W. I. P. Madalinski, podw. Wie-
lunski

W. I. P. Iózef Magnuski, woy.
Piotrkowski

J. W. I. P. Franciszek na Słu-
powie Szembek, wojewoda In-
flancki, osobliwszy konwentu
protektor, 26 iunii

W. I. P. Antoni Olszowski, sta-
rosta Piotrkowski

W. I. P. Roza z Walewskich
Madalinska, podw. Wielunska.

1766

W. I. P. Krystyna Kamienska,
komornikowa Wielunska

W. I. P. Piotr Wężyk, miecznik
Dobrzyński z linii fundatorów,
dobro[dzie] osobl[owski] nasz

17[67]

W. I. P. Zofia K....nicka

[17]68

W. I. P. Brygita z Bielawskich
Wężykowa, miecznikowa Do-
brzyńska, osobl. dobrodzika
konwentu tego

1769

I. P. Iózef Helmicki w podrozy
zostający, 9 febr.

W. I. X. Kazimierz Bartold, ka-
nonik Wielunski, dziekan Szad-
kowski, proboszcz Widawski,
tercyarz y dobrodziej konwen-
tu, 23 iunii

W. I. Ian Potocki, podczaszy
Krusicki, 5 iulii

W. I. P. Konstancja Zdzienic-
ka, skarbnikowa Czerniecka,
mająca lat 102, 23 octobris

W. I. P. Wiktor Pruszkowski,
9 9-bris

1770

I. P-i Iulianna Sroczyńska

Wielebny B-t Bruno Matiszew-
ski, pustelnik, 30 martii

I. W. I. P. Stanisław Kolumna
Walewski, kasztelan Spicimir-

ski, syndyk y dobrodziey osobliwszy konwentu tego, 10 iunii
W. I. P. Iakub Kaminski, komornik Wielunski, 15 iulii
W. I. P-a Ioanna Szulmirska, stolnikiewiczowna Owrucka, 18 aug.

1771

W. I. P-i Anna z Tomaszewskich Wężykowa, burgrabina Ostrzeszewska, 16 aug.

1772

W. I. P-i Joanna z Skrzynskich Szulmirska, stolnikowa Owrucka, w grobie zakonnym pochowana 25 sierpnia

W. I. P. Konstanty Kolumna Walewski, kasztelan Spicimirski, pochowany w grobie antecessorów 17 września

W. I. P-a Michalina Walewska, kasztelanicowna Spicimirska, 1773, 30 aug.

1773

W. I. P. Tomasz Szulmirski, stolnikiewicz Owrucki, 20 septembris

J. P-i Ludwika z Zalewskich Zabłocka, 1-ma novembris

1774

W. I. P-i Maryanna z Walewskich Głębocka, podczaszyna Mielnicka, 7 marca

1775

I. P-a Teressa Jarnowska, 8 februarii

W. I. P. Barbara z Kosinski Sza....wska, 20 iunii

W. I. P. Zofia Wolfra... Koczanska 2-do Pobuchowska, 23 iulii

1776

W. I. P. Woyciech Kolu[mna] W[ale]wski, sędzia ziemski, star.....

I. P-a K....ka, 19 martii

W. I. P. Woyciech^a

(kol. 4) W. I. P. Bogumiła Szulmierska, stolnikiewiczowa Owrucka, 30 octobris

W. I. P. Iózef Walewski, kasztelan Spicimirski

1778

W. I. P. Hippolit Walewski, skar. Opoczynski, 14 decembris

[1]779

W. I. P. Elżbieta z Zwierzchlewskich Wisławska, skarbnikowa Łęczycka, 10 lipca

1780

W. I. P. Martyna z Pstrokonskich Wężykowa, 1-ma martii

W. I. P. Michał Szulmierski, stolnik Owrucki, 27 czerwca

1784

I. P. Konstanty Pagowski, towarzysz, 16 kwietnia

W. I. P. Katarzyna z Rogalinski Szulmierska, stolnikowa Owrucka, dobrodzieyka konwentu tego, 26 maja

1785

W. I. P. Mikołaj Wisławski, skarbnik Łęczycki, 17 października

1786

W. I. P. Franciszek Łaszewski, chorąży Wendenski, 4 maja

1787

W. I. P. Woyciech Weyzyk, miecznik Dobrzynski, ex linea

^a zatarty tekst kilku wierszy.

fundatorum, umarł 31 ianuarii, pochowany 3 februarii^a

W. I. Pani Elżbieta z Jordanów Wężykowa, miecznikowa Dobrzyńska, umarła 5 kwietnia, pochowana 7 tegoż miesiąca

W. I. P. Józef Staszewski, umarł 21 kwietnia, pochowany 24 tegoż miesiąca

W. I. P. Maciej Rojek, burgrabia Sieradzki, umarł 14 grudnia, pochowany 18 tegoż miesiąca

1788

W. I. Pan Maciej Pągowski, namiestnik kawalerii narodowej, umarł 14 maja, pochowany 17 tegoż miesiąca

1789

W. Imc Pani Agnieszka^b z Domaniewskich Pągowska pochowana w tutejszym kościele 24 stycznia

W. Imc Pan Iozef Iabłonowski, burgrabia Piotrkowski, umarł 27 stycznia, pochowany w tutejszym kościele 30 tegoż miesiąca

W. Imc Pani Zuzanna^c z Kożuchowskich Gaszyńska, wojska Ostrzeszowska, pochowana w tutejszym kościele 14 marca

W. Imc Pan Ignacy Szulmierski, stolnikiewicz Owrucki, pochowany w tutejszym kościele 27 kwietnia

W. IMC Pani Franciszka z Szulmier[skich] Walewska, kasztelanica Spicimirska, umarła dnia 5 lipca, pochowana w

grobie antecessorskim 9 etgoż miesiąca

W. J. Pan Bogumił Pstrokowski, chorąży Piotrkowski, umarł dnia 16 grudnia, pochowany 21 tegoż miesiąca

1790

W. I. Pani Martyna z Wężyków Walewska, chorążyna Piotrkowska, pochowana w tutejszym kościele, dnia 21 października

W. J. P. Walenty Zdzienicki, skarbnik Sieradzki, pochowany 11 grudnia w tutejszym kościele

1791

.....^d Dnia 17 maja... kosc.....

(kol. 5) 1791

Dnia 6-go iunii odprawił się pogrzeb W. Imci Pana Stanisława Kostki Chrzanowskiego, pułkownika woysk koronnych, który u doktora w kuracyi będąc w Byczynie, tamże dnia 15 maja z tego świata zszedłszy, pochowany.

W. Imc Pani Iadwiga z Wisławskich Sulmirska, stolnikiewiczowa Owrucka, umarła dnia 3 iunii, pochowana dnia 7 tegoż miesiąca

1792

Dnia 13 sierpnia pochowana jest w grobie Wielmożna IMC Pani Eleonora z Kożuchowskich Zabłocka, komornikowa Wielunska, lat przeszło 40 maiąca

1794

Dnia 29 kwietnia pochowana jest w grobie W. I. P. z Wi-

^a odtąd kończy się pismo pierwszego pisarza, rozpoczyna się tekst pisany różnymi rękami ^b imię nad pustym miejscem dopisane później ^c jak poprzednie ^d tekst nieczytelny
ty na przestrzeni 6-ciu wierszy.

sławskich Maryanna Szulmir-
ska, stolnikowa Owrucka

1795

Dnia 9 czerwca pochowana iest
w grobie WJPani Ludwika z
Wężyków Chrzanowska, puł-
kownikowa, z linii fundatorów

1796

Dnia 18 października pocho-
wana iest w grobie na....^a W.
I. Pani Maryanna Wężykowa
Wid.....^b Szad...^c ska z linii
fundatorów, lat 73 mająca

1797

..stycznia pochowana iest w
grobie^d

1799

W. Jmc P. Jan Szulmirski, sto-
lnik Owrucki, 20 iunii, mający
lat 90, dobrodziej.....^e

W. Imc Pani Bogumiła z Bo-
rowskich Wisławska, skarbn-
kiewiczowa Łęczycka, d. 11 li-
pea, osobiwa konwentu tego
dobr.

1800

W. J. Pan Antoni Wężyk ex
linea fundatorum, umarł dnia
20 miesiąca maia, pochowany
22 tegoż miesiąca

1801

J. W. I. P. Tomasz Domaniew-
ski, podczaszy Piotrkowski, 12
września, pochowany 19 tegoż
miesiąca

W. J. Pan Franciszek Rozniew-
ski.....^f umarł dnia 16 miesiąca

..... [po]chowany 20 tegoż [mie-
siąca]

18[02]

W. J. P. Eleon[ora].....^g

1803

.....^h z Wisławskich.....ⁱ

1805

WP. Jozef Sulmirski, stolnik
Owrucki, d. 18 czerwca, pocho-
wany 24 tegoż [miesiąca z] fa-
[milią] swoją

W. J. P. Karol Tymieniecki
.....^j 10 listopada, pochowany
19^k

1808

J. J. P. Franciszka z Libiszew-
skich Domaniewska, pochowa-
na.....^l w grobie^m

1820ⁿ

1860

Jaśnie Wiel.....^o dobrodziej ..
.....^p

(kol. 6) W W. Zakonnicy
Klasztoru tego:

1652 Fr. Silverius Rutkowski,
laicus, 10 decembris

1653 Pr. Angelus Posnaniensis,
conf., 22 decembris

1654 Pr. Laurentius Cieszynski,
conf., 14 ianuarii

1660 Fr. Urbanus Varsaviensis,
laicus, 15 septembris

1661 Pr. Bonaventura Coste-
nus, conf., 19 februarii

1672 Pr. Simon Gustadiensis,
conf., 9 septembris

PIELIO
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

^a tekst zniszczony ^b luka, równa oznaczeniu, powstała z zatarcia tekstu ^c tak sa-
mo ^d luka na przestrzeni 2-u wierszy ^e tekst zatarty na przestrzeni 3 wierszy ^f jeden
wyraz zatarty ^g tekst 3 wierszy zatarty ^h jeden wyraz zatarty ⁱ tekst całego wiersza
zniszczony ^j luka, równa oznaczeniu, powstała ze zniszczenia tekstu ^k brak dwóch wy-
razów ^m luka, powstała skutkiem zniszczenia tekstu ⁿ luka na cztery wiersze ^o imię i
nazwisko zatarte ^p do końca kolumny na przestrzeni 12 wierszy tekst zniszczony.

1673 Fr. Paulus Liszkowski,
laic., organarius, 27 augusti
1674 Fr. Valerianus Karaś, de
Stre...^a, laic., 19 maii
1678 Pr. Paulus Raszkovius,
conf., 3 augustii
1679 Pr. J. Capistranus Calis-
sianus, conf., 15 9-bris
1682 Fr. Simon Staines, laic.
organarius, 8 decembris
1683 Fr. Alexius Vidaviensis,
laic., 26 maii
1687 Pr. Romualdus Sieraco-
vius, c., 3 ianuarii
1688 Pr. Benignus Loboszew-
ski, c., 12 novembris
Eodem Pr. Stanislaus Truscol-
ius, capel., 10 decembris
1689 Pr. Adrianus Uniev...^b,
gvardianus loci, 3 februarii
Eodem Fr. Gabriel Marzewski,
diac., 27 martii
Eodem R. P. Hiacinthus Idzi-
kowicz ...^c H., 3 m[aii]
Eodem Pr. Adrianus Bogusze-
vius, conf., 12 iunii
Eodem Fr. Dionisius Lovicien-
sis, laic., 28 augusti
1692 A. R. P. Valentinus Iwa-
dowicz, 2-do^d commissarius
in provinciam Minoris Poloniae,
28 maii
1693 Pr. Anastasius Vidavien-
sis, conf., 14 septembris
1694 Pr. Antonius Cracoviensis,
conf., 19 decembris
1695 Pr. Stanislaus ...^e ius, conf.,
5 martii

1695 Pr. Raphael Rotopoliensis,
conf., 2 aprilis
1697 Pr. Florianus Suchorębski,
conf., 30 augusti
1704 Fr. Gregorius Risniewski,
l., 11 iunii
1705 Fr. Samuel Va.....^f ergen-
sis, l., 13 septembris
1707 Pr. Ignatius^g, conf.,
4^h
Eodem Pr. Sigismundus Las-
cius, conf., ..ⁱ M..ⁱ
Anno 1708 pestis¹.....^j
1708 Pr. Melchior Gibski, conf.,
6 augusti
Eodem Fr. Cyprianus Kociem-
bowicz, l., 6 aug.
Eo[dem] Pr. Hilarius Cosminius,
conf., 7 augusti
Eodem Fr. Franciscus^k to-
szynius, l., 8 augusti
Eodem Pr. Bernardinus ...^l io-
cimius, vic., 3 septembris
Eodem Fr. Paschalis Bratkow-
ski, l., 21 [oct]obris
1711 R. P. Mar[ti]nus N[a]ropin-
s[k]i, dyt. Halc. obiit in Trzciew
Maioris Poloniae 8 aprilis
1713 Pr. Nicolaus Belchowski,
prof.^m
1716 Pr. Ludovicus Grotowski,
conf., ..ⁿ decembris
[17]17 W.P. Seba[stianu]s Grze-
mecki, gvardianus, 23 iuuii
Eodem Pr. [Ca]ietanus Paiew-
ski, vic., 22 iulii
1722 A. V. P. Michael Olszew-
ski, vic. c. e. 22 iulii

^a luka z zatarcia pisma ^b pismo znikło ^c powierzchńia zdarta ^d dwa wyrazy, któ-
rych skróty Mntr Prvtus ^e pierwsza część nazwiska zatarta ^f luka w środku nazwi-
ska ^g nazwisko zatarte ^h nazwa miesiąca zatarta ⁱ data zatarta ^j zdaje się eodem an-
no ^k początek nazwiska zatarty ^l toż ^m luka na jeden wyraz ⁿ data zatarta.

¹ Por. Giedroyc F., Mór w Polsce w wiekach ubiegłych. War-
szawa 1899, 60.

1729 Fr. Romualdus Majer, l. port., 10 novembris
 1731 A. V. P. Raymundus Parwolinski, vic., 11 octobris
 1732 A. V. P. Placidus Dalerus c. e., 20 februarii
 1735 A. V. P. Thomas Vartensis c. e., 20 aprilis
 Eodem A. V. P. Carolus Stephanovius c. e., 28 maii
 1740 A. V. P. Michael Zywert, gvardianus loci, 6 ...
 174[1] Fr. Franciscus Kruszynski, l. mens., 16 aprilis
 1742 Fr. Carolus Butchart, l. vitr., 24 iulii
 1748 R. P. Theodor[us] Nizwant, dif. actual. pro tunc pr. fabricae, 11 augusti
 Eodem M. V. P. Stephanus Chmielewski, 23 septembris
 1749 Fr. Josephus Dymczynski, l., 13 martii
 1750 Pr. Vincentius Sztapowski conf., 29 ianuarii
 1754 Fr. Franciscus Niurszewicz, dia..^a, annorum 94, 30 aprilis
 1758 M. V. [P.] Andreas Czeszynski, conf., 9 iunii
 1761 Fr. Petrus Tomiecki, laic., 1-ma aprilis
 1762 A. V. P. Laurentius Kołlecki c. e. 3 augusti
 [17]65 Fr. Faustinus Zelma, l. pannif., 14 iulii

Eodem A. R. P. Franciscus Przemkowski S.T.L. iub..^b difinitor honorabilis pr. provinciae 7-ma septembris
 1768 Fr. Antonius Golanski, tert., 3 aprilis
 1769 M. V. P. Martinus Wałdykowski, 2 novembris
 1770 Fr Laurentius Wachowski, l., 14 ianuarii
 1771 M. V. P. Porfirius Dąbrowicz c. 17 martii
 1773 Fr. Christinus Tucholski, tert., 23 martii
 1776 Fr. Ambrosius Rogalewicz, tert. 23 februarii
 1779 A. R. P. Elsearius Łygowicz, dif. H.P.G., 23 septembris
 1780 M. V. P. Capistranus Wirzbinski, 18 aprilis
 1783 Fr. Ludovicus Cetkowski a., 26 iunii
 Eodem M. V. P. Angelus Syrecki P. Pr..^c 30 iunii^d
 1785 Fr. Onufrus Lamparski, l., 20 septembris
 1789 Fr. Franciscus Ryczewski, tertia[nus], .^e septembris
 1793 A. V. P. Anicetus Iordanow[ski] c. e., d. 30 novembris
 1794 R. P. Apolinarius Rymkowski ..^f 5 maii
^g Wladislaus Ch.....^h

(kol. 7) 1809 A. R. P. Marianus Dobrowolski L. G. P. P.,

^a pismo znikło ^b może subdifinitor ^c luka, pismo znikło ^d odtąd kończy się pismo pierwszego pisarza, rozpoczynają się zapiski różnych rąk ^e brak daty, zatarta ^f brak 2 wyrazów ^g pismo na przestrzeni całego wiersza znikło z kolumny ^h dalszy ciąg zapiski uległ zniszczeniu. Odtąd też do końca kolumny 6-ej kilka wierszy zniszczone, w których kolejno dadzą się odczytać tylko fragmenty: 1) 1795 A. R. P. Modestus Komnacki; 2) P. Franciscus....ski; 3) Casimirus Ko.... c. e. d. 4) 1805 A. V. P. Josephus Stachow... 5) Januarius Wiv...o....tarius... mense sepultus 5) Fr. Leonardus Krzyw..... iunii.

obiit in Kamiensko 22 augusti
ibique sepultus

1800 R. Pr. Stephanus Berkowski P.P., obiit in Wrzeszczewice 29 ianuarii, sepultus Vidaviae]

1811 Fr. Felix Wisniewski, laic., 14 aprilis

1812 R. P. Fortunatus Bryx c. e., 20 iunii Vidaviae

Fr. Didacus Dargela, laic. em., Vidaviae

Eodem A.R.P. Petrus Borkoski p.p. d. m. gvardianus, Vidaviae 7 martii

Eodem anno 1812 Fr. Damianus Baginski, tertiarus professor, 20 novembris obiit Vidaviae

Anno 181[5] R. P. Anselmus Niwicki p. g. et vicarius, obiit 17 iunii Vidaviae

Anno 1817 A. V. P. J[oaannes] Molus p.p. post.....^a itta, aetatis 46^b novembris

Anno 1818 die 27-bris Fr. Ani...^cus Błażkiewicz, laicus professor prov.....^d

Anno 1824 die ..^etembris obiit A. R. P. Martinus^fwski p. g. gvardianus Vidaviensis

18..^g Fr. Simon Niewiarowski ...^h 28 ianuariis

1833 A. R. P. Antonius Wybieralski p. g. p.....ⁱ conventusⁱ vic...ⁱ Vidaviae

1834 Fr. Thomas Rembowski, laicus tertiar...^j die 11 octobris^j

18.. Evaristus Bogdanski p. g.^k

.... Słoneczynski 30 ...

.... Be[rnard]us Frankiewicz.....

.... Fr. M.... Bu.....

1845 A. R. P. Fab[ianus] Sokolowski

(kol. 8) Obywatele
miasta tutejszego:

Sław. Pan Stanisław Kabatowicz

S. P. Adam K[o]siorkiewicz

S. P. Zofia Kosiorkiewiczowa

S. P. Stanisław Ianowicz

S. P. Katarzyna Łazowska

S. P. Agnieszka Grzebieniewska

S. P. Małgorzata Samułkowa

S. P. Ian Grzebieniewski

S. P. Barbara Klimecka

S. P. Tomasz Flakowicz

S. P. Marcin Rolka

S. P. Agnieszka Piątkowa

S. P. Marcin Sikorski

S. P. Elżbieta Miecznikowa

S. P. Tomasz Komorski

S. P. Katarzyna Ianowska

S. P. Mikołaj Mieszkowski

S. P. Wojciech Smutkowski

S. P. Barbara Zamerlicka

S. P. Mikołaj Woynarowicz
post magister I. K. Mci y syndyk tego konwentu

S. P. Maryanna Rybczynska

S. P. Maryanna Dziubecka post
magistrowa Roźniatowska I. K. Mci

S. P. Antoni Kaminski syndyk
tego konwentu

S. P. Elżbieta Piotrowska, syn-
dyczka konwentu tego

^a tekst zniszczony ^b pismo znikło ^c pismo zatarte ^d reszta wiersza ma tekst zniszczony ^e dzień i początek miesiąca septembris zatarte. ^f Odtąd też kilka wierszy posiada pismo nie do odczytania ^g dwie ostatnie cyfry znikły ^h luka, pismo znikło ⁱ całe 2 wiersze trudne do odczytania, pismo zatarte, stąd luki ^j tak samo ^k odtąd oprócz odczytanych fragmentów pismo zupełnie znikło na przestrzeni 13 wierszy.

S. P. Iozef Piotrowski, syndyk
S. P. Marcin Reyszert
S. S. P. Ian Wisniewski^a
1769 15 iunii

1778

S. Pani^b Wisniewska^c
.....^d

Sł. Kazimierz Gra.....^e

1797

Sł. I. p. Elżbieta Martow[sk]a,
pochowana 23 marca

179 .

Sł. I. Pan Ian [K]arpinski, s[y]n-
d[y]k konwentu tego, umarł.....^f

1804

S[ławet]ny Imc To[masz] Ko-
wal, sin[d]y[k] konwentu^g
pochowany pomiędzy bracią
zakonną...^h

180.ⁱ

Sławetna Imc [Pann]-a Marian-
na Karsinska, sędykowna, uma-
rła d. 14 stycznia, pochowana
zaś 17 tegoż miesiąca pomiędzy
bracią zakonną

Sł. J. Panna Zofia Lewando-
wiczowna, umarła dnia 11 sty-
cznia, pochowana 19 [te]goż
miesiąca po[mię]d[zy] bracią za-
konną

Sławetny Imci Pan Fra[nc]i-
sz[ek] Maciejewski, umarł dnia -
20 lipca, pochowany 30 tegoż
miesiąca.

.....^j

(kol. 9) 1808

Sła Imci Panna Róża Bastirów-
na umarła dnia 17 miesiąca
października, pochowana 1[9]
tegoż [miesiąca]

1851 Andrzej Dąbrowski, słu-
żący klasztoru, umarł 8 lute-
go, pocho[wany]^k u ś-go
Rocha.

1852 Jan Wiśniewski, służący
klasztora, umarł dnia 17 lipca
na cholere panującą tu, pocho-
wany u s. Rocha

Teodor Chybdzynski, służący
klasztora, umarł na cholere 19
lipca

^l... Gaspar... Valen.....ⁱ i po-
chowany [u ś-go] Rocha

.....^l gwardian tutejszego
klasztora

Brat Eustachy ..darz.....^l

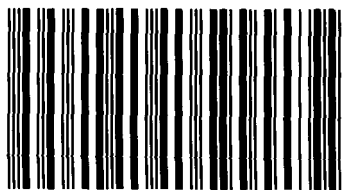
1892 Konstanty Gozdziwski
Braciszek Zygmunt Zbielkow-
ski

Braciszek August Roliczek.

BIBLIOTEKA
SEMINARIUM DUCHOWNEGO
w Łodzi

^a na oznaczonej przestrzeni pismo znikło ^b imię starte ^c brak końca zapiski ^d rok do nieodeczytania, odtąd kończy się pismo pierwszego pisarza, a rozpoczynają się zapiski różnych rąk ^e brak tekstu trzech wierszy ^f do końca zapiski nieczytelne ^g dwa słowa nieczytelne ^h pismo znikło ⁱ brak ostatniej cyfry ^j do końca kolumny tekst zniszczony 8 lub 9 wierszy ^k pismo znikło ^l pismo starte ^l odtąd pismo wyblakłe, atrament słaby 8 wierszy tekstu nieczytelne oprócz cyfr 1862 1871 1872 1874 1892.

Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego

2270000028483